

SZENT-E VAGY ŐRÜLT?

DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN

**IRTA:
JOSÉ ECHEGARAY**

**SPANYOLBÓL FORDITOTTA:
DR SZALAI EMIL**

Előadatott a Vígszínházban 1898.

**BUDAPEST, 1898.
VASS JÓZSEF KÖNYVKERESKEDÉSE.**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-221-5 (online)
MEK-17470

SZEMÉLYEK:

Don Lorenzo de Avendano (ejtsd: don Lorenzo de Avendanyo).

Angela (ejtsd: Anchela).

Inés (ejtsd: Inész).

Almonte hercegné (ejtsd: Almonte).

Eduardo (ejtsd: Eduardo).

Juana (ejtsd: Chuana).

Don Tomás (ejtsd: don Tomasz).

Bermúdez, orvos (ejtsd: Vermúdesz).

Braulio (ejtsd: Vraulio).

Benito (ejtsd: Venitó).

Szolga don Lorenzo de Avendano házánál.

Szin: Madrid, don Lorenzo házában.

Színházakra nézve kézirat.

ELSŐ FELVONÁS.

(Don Lorenzo dolgozószobája. Nyolcyszög alakú terem. Balra a nézőtől az előszínen kandalló, melyben tűz lobog, fölötte nagy tükör fekete kerettel; a kandallótól némi távolban ajtó. Jobbra az előszínen ajtó, odébb nagy ablak. A fenékszínen a főbejárat. A nyolcyszög két sarkában, vagy két tetszésszerű falánál állványok tele könyvekkel. Baloldalt polczos íróasztal, előtte székek. Jobboldalt szofa. A székeken, az asztalokon, az állványokon, polczokon és a falakon műtárgyak, könyvek, folyóiratok izléses, szinte művészi, de keresetlen rendetlenségben. A terem elegáns és gazdag, de komoly színezetű. A függönyök és butorok sötétek. Téli nap. Borongós világítás.)

ELSŐ JELENET.

Don Lorenzo egyedül.

Don Lorenzo (az asztalnál ül és elmélyedve olvas): „Látod, hugom, felelte don Quijote,¹ isten e perczben megkönyörült rajtam és a mint már mondtam, nem sujtott vétkeimért. Elmém most már ép és tiszta, elszálltak róla a sötét árnyak, melyeket azoknak a kárhuzatos kalandoknak lázas olvasása borított rá. Belátom már, hogy valamennyi üres badarság, hiu ámitás és balgaság volt és most már csak az bántja a lelkemet, hogy a kiábrándulás olyan későn jött meg s így nem maradt időm, hogy olyan könyvekkel kárpótoljam magamat, melyek világosságot árasztanak a lélekbe. Érzem, hugom, hogy halálom órája nemsokára beköszönt. De úgy szeretnék meghalni, hogy a világ tudja meg és lássa be, hogy nem volt az én életem olyan nagyon ostoba és hiu s nem érdemlem meg a bolond nevet; vagy ha bolond voltam is egész életemben, nem akarnám, hogy ezt még halálommal is bebizonyítsam” (Abbahagyja az olvasást és jóideig gondolataiba mélyedten ül.) Igen, esztelenség szünetlenül, fáradhatatlanul küzdeni az igazságért az élet vad harcaiban, mint a halhatatlan Cervantesnek halhatatlan hőse küzdött képzeletének szörnyetegeivel. Esztelenség, szeretni végtelen szerelemmel és soha el nem nyerni az isteni imádottat, mint a hogy don Quijote nem nyerte el az ő Dulcineáját. Pedig olyan végtelen szenvedéllyel szerette. Esztelenség az ideál után futni, mikor az emberi valóságok útja olyan prózai és rögzös; akárcsak ha az ég egy csillaga után futnál meredélyeken és örvényeken át, mikor nincsenek szárnyaid. Igen, esztelenség, bolondság! Mondják ezt a bölcsek is valamennyien! De olyan ártatlan bolondság! És a mai világban, úgy látszik, olyan kevésbé ragadós ez a bolondság, hogy nem is kell újabb elrettentő példa, a szegény don Quijoteénál! (Szünet. Majd föláll, a szin közepére megy s ott álltában elmélyed.)

MÁSODIK JELENET.

Don Lorenzo, donna Angela és don Tomás.

(A két utóbbi megáll a jobboldali ajtóban s onnan félig elrejtve az ajtó függönye által, nézik don Lorentot, ki háttal áll feléjük.)

Angela. Látja? Mint mindig: olvas és gondolkodik.

¹ Ejtsd: don Kichote.

Tomás. Igen, Angela, a férje valóságos tudós. De nem szabad visszaélni a tudománnyal. Látta, mennyel jobban feszítik meg a húrt, annál tisztább hangot ad, de annál könnyebben szakad is. S ahogy vége az isteni hangnak, akkor az örök némaság következik. Mialatt az agy a magasban jár, leskelődik rá az örület! Ezt ne feledje el Angela! (Szünet).

Don Lorenzo. Sajátságos egy könyv, de felséges! Mennyi eszmét halmozott föl benned Cervantes, bár lehet, maga se tudta. A hőöd bolond. Igen, bolond, bolond! (Szünet). Nem hall mást, mint a kötelesség szavát, hogy: ki! ki az életbe! Megfékezi minden egyéb szenvedélyeit, nincs más útja, mint az igazság, nincs más célja, mint az igazság; minden léptét ez irányítja, minden tetteiben ez vezeti. És jámbor buzgalmában tökéletes akar lenni, mint isten a menyekben. Milyen furcsa alak volna ez az ember a mai társadalomban is! Egy don Quijote a Sancho Panzák mai világában. És mikor sértené az egyik érdekét, bántaná a másik hiúságát, szörnyülködne ennek a nagy étvágyán, annak a nagy szomján és ostromozná mindenki gyengéjét: a saját családja, mint a nemes kóbor lovag hűgá is tette volt, a jó barátai, mint a lelkész, meg a borbély, meg Sanson Carrasco, meg a kisasszonyok, meg az uracsok, meg a hercegek, meg a korcsmárosok, meg a mórok meg a keresztények tették volt a szegény lovaggal, igen a jóbarátai a mai világban is kikiáltanák róla egy szóval, egy lélekkel: bolond! esztelen! örült! A végén aztán maga is bolondnak hinné magát vagy legalább úgy mutatná, hogy hiszi, mert legalább meghalni nyugodtan akar!

Tomás (odamegy Lorenzohoz és megériñti a vállát. Angela is odamegy). Lorenzo!

Lorenzo (hátrafordul). Tomás... Angela!... Itt vagytok?

Tomás. Igen. Hallgattuk bölcselkedéseidet. És mondd, mihez fűzöd ezeket a mélységes gondolatokat?

Lorenzo. Cervantes hatalmas művéhez. Ez szállt a fejembe s a gondolatok, melyeket keltett agyamban, egyesülnek mindenféle modern bölcselmekkel. S most az egész, a mint az én kérlelhetetlen doktorbarátom mondaná, gőzként gomolyog a koponyámban a szürke sejtek között.

Tomás. Igen, így mondaná mindenki, aki egy csöpp igazat is akar mondani.

Angela. Az istenért, hát újra elkezdenek vitatkozni a pozitivizmusról, meg az idealizmusról meg a lexicon, isten tudja miféle izmusairól, a melyek semmi egyébre nem valók ezen a világon, mint hogy az embereket egymással összeveszítsék.

Tomás. No, ne ijedjen meg, Angela, egészen más, sokkal érdekesebb dologról akarok beszélni don Lorenzoval!...

Lorenzo (don Tomáshoz). Nekem is van sürgős beszélni valóm veled!

Angela. Bizony! Azoknál a mindenféle izmusoknál, a melyekkel tele van az önök feje, sokkal fontosabb és sürgősebb a leányunk egészsége.

Lorenzo (gyöngéden). Hogy van ma a leányunk? Kérlek, Tomás, jobban?

Angela. Igen, doctor, hogy van ma Inés? (Szünet.)

Lorenzo. Kérlek... Felelj!... Nagyon aggodunk... (Szünet. Tomás aggodalmasan rázogátja a fejét.)

Angela. Don Tomás... az istenért... Don Tomás... Talán veszedelem...

Lorenzo. Ej, mit beszélsz, asszony. Ne ejtsd ki ezt a szót!

Tomás. No, no, csak nyugodtan... Bár nem tagadom a baj elég komoly...

Lorenzo. Mit mondasz?

Angela. Don Tomás...

Lorenzo. Mi a baja?... Mi a neve a betegségének?

Angela. Hamar elmulik?... Hogy lehet gyógyítani? Mert tán csak lehet valamivel gyógyítani. Oh, don Tomás, mentse meg a leányomat, mentse meg!

Tomás. Hogy mi a baja? Az, a mi a legjobban pusztít az emberek között. Mi a neve a betegségének? A költők szerelemnek hívják. Mi orvosok más nevet adtunk neki. Hogy lehet gyógyítani? Ennek a betegségnek csak egy orvossága van: a pap áldása. Kipróbált orvosság, a hatása biztos. Egy hónappal azután, hogy a beteg ezt az orvosságot bevette, hire sincs többé a betegségnek.

Angela. Tréfál don Tomás? Pedig úgy megijesztett, hogy még most is reszketek.

Tomás (komolyan). Nem tréfálok, mert a dolog nagyon is komoly. Inés ideges természetű, tulon-tul érzékeny és így ez a romantikus szerelem nagy szenvedés a lelkének. Ha tehát azt a kipróbált orvosságot nem alkalmazzuk, ha nem vezetjük be a házassélet békés, édes nyugal-mába, akkor, sajnálom, Angela, de ki kell jelentenem: nem állok jól Inésért.

Lorenzo. Tomás!

Angela. Hát azt hiszi...

Tomás. Azt hiszem, hogy Inés örökölte az apja tulhajtott, képzelődő természetét s most a szerelem láza tüzként égeti testét-lelkét. Ha tehát nem házasítják össze Eduardoval, még pedig mielőbb és Inés látni fogja, hogy az a boldogság, melyet magának szenvedélyes képzeletében rajzolt, nem valósul meg: nem tudom, hogy nem lesz-e ez halálos veszedelem a szegény leányra?

Lorenzo. Istenem!

Angela. Oh édes, drága leányom!

Tomás. Most már tudják, mi az én véleményem. Kereken kimondtam; nem kerülgettem, egyenesen, nyíltan és világosan beszéltem, mert a dolog sürgős s mert az önök és gyermekük boldogsága szorosan hozzá van fűzve a szívemhez.

Angela (Lorenzohoz, elszánt hangon). Hallottad? Inésitát össze kell házasitanunk Eduardoval.

Lorenzo. Ez volna az én vágyam is. Eduardo derék és okos fiatal ember, rajong a leányunk-ért, de...

Angela. De? Micsoda de? Hogy nem vagyunk nemesek és hogy Eduardo édesanyja, az özvegy Almonte hercegné ellenzi ezt a házasságot? Mit bánjuk, ha Eduardo szereti Inést? Hisz nem a hercegné veszi feleségül gyermekünket!

Lorenzo. De Angela, gondold meg jól, mi biztassuk a fiut, hogy lázadjon fel az édes anyja ellen?...

Angela. De Lorenzo, gondold meg jól, mi áldozzuk föl gyermekünket ez asszony hiuságáért!

Lorenzo. Ej, könnyü kétségbeesni és siránkozni; de nehéz orvosságot találni a bajra. S most erről van szó!

Angela. Beszélni kellene a hercegnével. Azt mondják, eltekintve arisztokratikus elfogultsá-gaitól, jó asszony és él-hal a fiáért. Menj el hozzá, kérd meg, könyörögj hozzá.

Lorenzo. Én könyörögjek? Kérjek?... Alázzam meg magamat? Nem nekem kell megkérnem a fiát; a hercegné jöjjön el megkérni tőlem a fia számára a leányomat. Így követelik ezt a társadalom szokásai, a nők iránt való tisztelet s így követeli elvégre a saját önérzetem is.

Angela (Tomáshoz fordulva, ki az asztalnál áll s könyveket lapozgat.) Lássa, a tudós, a bölcs, a tökéletes ember csupa hiuság, csupa gög!

Lorenzo. Igazságtalan vagy irántam, Angela! Nem hiuság ez és nem gög, hanem méltóság és önérzet. Igen, önérzetem tiltja, hogy könyörögni, koldulni menjünk Inésért. Kolduljunk Inés számára hercegi koronát, mikor a mi Inésünk homlokát szebb korona ékesíti, a szépség és a jóság fényes koronája? Mondom újra, nem illik, hogy koldulni menjünk olyan portára, ahol ha adnak is, alamizsnaként adnak, mit?... egy nevet, mikor Inésnek van neve. Az én nevem. Van ez olyan tiszta és becsületes, mint akármiféle hercegi név.

Tomás. Lorenzonak igaza van. De önnek is van valami igaza, Angela.

Angela. Jó, hát ne menj! Tartsd meg sértetlenül tudósi méltóságodat, büszke önérzetedet. De én, én nem vagyok más, csak egy szegény, kétségbeesett anya; én elmegyek. Én nem fogok pirulni és szégyenkezni, ha könyörögve kopogtatok a hercegné ajtaján; ha koldulok, nem hercegi koronát, nem czimert, hanem a gyermekem boldogságát, életét...

Lorenzo. Oh Angela... Nem, én se fogok pirulni, szégyenkezni. Igazad van, Angela. Mondjon a világ, amit akar, gondolkodjék épügy, mint a hercegné, nem bánom!... Elmegyek a hercegnéhez. Ugy-e Tomás, jól teszem, ha elmegyek?... El kell mennem, ugy-e? Te szigorú felfogású, egyenes ember vagy, hideg vérrel, higgadtan ítéled meg a dolgokat és világosan látsz. Mondd meg őszintén, mi a véleményed?

Angela. Ah, micsoda ember! Vitatkozni akar a fölött, hogy menjen-e vagy ne menjen? Férj uram, tudós ur, az ilyen dolgokban nem a fejével, hanem a szívével határoz az ember. Csoda, hogy nem ülsz neki a könyvtáraknak keresni valami megoldást erre a dologra. Mert kitelnék tőled, hogy kikutatod, mit mondanak erről a kérdésről a német filozófusok meg a klasszikus görög bölcsek. Vagy tán matematikai könyveidben fürkésznéd, hogy nem nyilatkozott-e valami régi tudós Inés de Avendano és Eduardo de Almeida, almontei herceg házasságáról. Aztán megcsúszna, hogy valami *a* betűt elosztanál a *b* betűvel s az eredmény az lesz, hogy a mi szegény Inésünk haljon meg, de ne legyen Eduardoé. (Mire ide ért a gunyja szinte sirásra változott.)

Lorenzo (magához vonja Angelát gyöngéden). Oh Angela, ne gunyolj! Tudod jól, hogy imádom a mi édes Inésünket.

HARMADIK JELENET.

Don Lorenzo, Angela, don Tomás és Inés majd Szolga.

Inés (jobbról jön, épp mikor Lorenzo utolsó szavait mondja és az ajtóban megáll.)

Lorenzo. Az életéért?... A boldogságáért? Nem, semhogy csak egyetlenegy könnycseppet is ki-ontson, inkább odaadnám a két szemem világát. Ha tudom, hogy vele egy boldog *órát* szerezhetek az én drága Inésemnek, szívesen töltöm vértanúságban, ahány *esztendőm* még hátra van az életből. (Inés hálás szeretettel tárja karjait atyja felé és forró csókot vet feléje. A többiek még mindig nem látják.) Elég! Ne is beszéljünk többet erről. Még ma elmegyek a hercegnéhez. Megkérem. Ha kell, könyörögni fogok, sőt ha kell, meg is alázkodom. S engedni fog!... Miért ne engedne? (Inés ujjongó mozdulatot tesz; Angela Lorenzohoz megy és gyöngéden megfogja a kezét.) Nincs ugyan nemesi czimem, de azért van elég jó nevem. Munkámmal, szorgalmammal ha nem is tettem ugyan híressé...

Tomás. De bizony, híressé!

Lorenzo. Nem, híressé nem, de tiszteltté igen! Azonkívül vannak millióim, becsületes, törvényes örökségem a szüleimtől. Átengedek ezekből nehányat Eduardonak és a hercegnének. Hadd aranyozzák be egy kissé hercegi koronáikat. Ugy is lekoptatta róluk az idő az aranyat. (Angelához.) Rendben van hát minden: Inés férjhez megy, boldog lesz és mi is boldogok leszünk!

Angela. És te is és valamennyien. Oh Lorenzo, mikor nem bántja lelkedet az a sok bölcsesség, az a sok tudomány, te vagy a legjobb, a legáldottabb teremtettség ezen a világon.

Inés. Oh istenem! (Elalélni készül, de belefogózik az ajtófélfába. A többiek észreveszik.)

Angela (odafut hozzá, hogy felfogja). Inés... gyermekem.

Lorenzo. Inés... Inés! Mi bajod van? (szintén odafut hozzá).

Tomás (szintén odalép hozzá, gyöngéden). Nono, gyermekem,... mi történt?

Inés (lassan közeledik a szófához és leül. A többiek aggodalmas arccal vesznek körül). Semmi... semmi... csak... sírni akarnék, de az örömtől nem tudok. Nem... kacagni szeretnék örömben és érzem, hogy könnyekkel telik meg szemem... (Megöleli Lorenzot, forró szeretettel). Oh papa, nagyon, nagyon szeretlek, papa! Milyen jó vagy! Olyan boldog vagyok! olyan boldog! (sírva anyja karjaiba borul).

Angela. Igen, gyermekem, sírj, sírj, sird ki magadat. Látod, milyen jó a papa! Szeresd nagyon...

Inés. Ahogy csak tudom... egész lelkemmel!... És mikor még el, papa? Ugy-e még ma?

Tomás. Ej, a kis önző. Ugy-e szeretjük a papát, mert azt teszi, a mit kívánunk, ugy-e? De ha nem megy el a hercegnéhez, akkor is olyan nagyon szeretnők... akkor is olyan nagyon, mint most, he?

Inés. Akkor is!

Tomás (tréfás kételkedéssel). Akkor is?

Inés. Igen akkor is. Csakhogy akkor mindig olyan szomorú volnék, hogy nem jutna eszembe megmondani, hogy mennyire szeretem a papát! (van némi célzatosság a szavaiban).

Tomás. Ahá!

Inés. Az imént úgy nyomta valami a mellemet és úgy fojtogatta valami a torkomat. Most már egészen elmúlt... és tudok sírni örömben és meg tudom mondani hogy milyen boldog vagyok. Az előbb... az előbb csak ezt tudtam volna mondani: oh papa, nagyon boldogtalan vagyok! Most... most már nem gondolok többé magamra, csak terád papa. És a szívemből feltör az ajkaimra: oh édes papa, nagyon szeretlek! (Újra megöleli Lorenzot).

Lorenzo. Inés, édes gyermekem.

Inés. És téged is mama; téged is! (Most anyját öleli át. Lorenzo és Tomás a középére jönnek, a szofánál hagyva Inést és Angelát).

Tomás. Szegény tudós! Látod, e két asszony közül egyik se olvasott tán egy lapot se a te bölcs könyveidből és mégis többet tudnak, mint te. Erősnek hiszed magadat és ellágyulsz közöttük, mint a viasz. Bölcsnek véled magadat és az ő karjaikban olyan ártatlan, hogy ne mondjam együgyű vagy! Rendíthetetlennek tartod magadat, úgy érzed, hogy megállasz akármily kísértéssel szemben: s ime ennek a két asszonynak az akarata rávinne bármely igaztalanságra, bármely gyengeségre.

Lorenzo. Nem, Tomás, mikor a jó eszméjét kell megvédenem, akkor vas az akaratom!

Tomás. Nem mondom, hogy: majd meglátjuk!... mert most két angyallal állsz szemben. De ha nem volnának azok! Csak egy szóval fordítom ki nagy költő a híres mondást: kísértés, asszony a neved!

Lorenzo. Én meg egy másik mondást idézek erre: „Szó, szó, csupa szó!” (Némi boszusággal.)

Tomás. No tessék, már újra fölültél a bölcsek háromlábu székére!

Inés (Tomáshoz). Ne bántsa az én édes jó papámat!

Lorenzo. Dehogy is bántanak ennek a doktornak a furcsaságai!

Tomás. De abban csak megegyezünk, Lorenzo, hogy megeshetik az életben, hogy barátság, szeretet vagy szerelem vagy akármiképp nevezed a lelkek titokzatos vonzalmait, szóval hogy valamely gyöngéd érzelm arra viheti az embert, hogy...

Lorenzo. Hogy áldozatot hozzon, arra igen! De hogy bünt kövessen el, arra soha!

Tomás. Ez jó alapelve volna egy erkölcstani értekezésnek.

Lorenzo. És még jobb elve a tiszta lelkiismeretnek!

Tomás. És nincs eset rá, hogy még nagyobb bajok kikerülése végett az a tiszta lelkiismeret lealkudjon egy iczi-piczit, akkorát mint egy homokszem... ebből a szigorú elvből?

Lorenzo. Egy homokszem is épp oly irtóztatóan nyomná a lelkemet, akár egy egész hegy!

Tomás. Már nem éred be a háromlábu székkal, hanem fölülsz egy hegy tetejére!

Inés. Kedves don Tomás, ne mondjon ilyeneket a papának!

Tomás. Szóval: harcz életre-halálra a rossz ellen, bármiféle alakban, bármely körülmények közt jelenik is meg! Igaz?

Lorenzo. Te mondtad!

Tomás. Helyes! Alkalmazzuk hát rögtön ezt a te elvedet. Igaz is, szinte elfeledtem. Pedig egész regény! Hallgass ide. Hallgassanak meg önök is.

Lorenzo. Mi az? (Angela és Inés közelednek don Tomáshoz.)

Tomás. Ma reggel megkért egy asszony, hogy hozzak neked az ő nevében...

Lorenzo. Mit?

Tomás. Egy csókot.

Angela. Neki?

Lorenzo. Nekem?

Tomás. Igen. (Angelához.) Nono, csak ne ijedjen meg. A csókot egy öreg, igen öreg asszony küldi, az is keserves könnyek közül. Az a csók utolsó, fájó vonaglása egy haldokló ajkainak; utolsó istenhozzádja egy szerencsétlen teremtésnek, a ki néhány óra múlva nem lesz többé.

Lorenzo. Nem sejtem, hogy...

Tomás. A dolog így esett: ma reggel hivatott ez a szegény asszony. Felsiettem a padlásszobába, a hol haldokolt. Megmondta a nevét... Ha meg nem mondja, sohase ismertem volna... És esküvel fogadkozott, hogy ártatlan és könnyörgött, járjak közbe nálad, hogy bocsáss meg neki.

Lorenzo. Nem értek ebből egy árva szót se, Tomás!

Tomás. Emlékezel anyád halálára?

Lorenzo. Micsoda kérdés, Tomás? Atyámat nem ismertem, kis gyerek voltam még, a mikor meghalt. De anyám... Oh édes jó anyám. (Elérzékenyül.)

Tomás. Emlékezzél csak vissza. Mikor érezte, hogy halála közeledik... beszélni szeretett volna, de már nem tudott. Akkor reszkető, gyenge kezeivel letépett a nyakáról egy ékszert, egy medalliont, melytől addig sohasem vált meg. Lassan a kezébe tette, miközben végtelen aggodalommal meredtek rád túlvilági árnyban borongó szemei.

Lorenzo. Emlékezem... igen! Folytasd, folytasd...

Tomás. Emlékezel arra is, hogy mikor anyád kilehelte meggyötört lelkét s te ájultan roskadtál össze, az az ékszer eltűnt. És a lopással, emlékszel-e, hogy kit vádoltak?...

Lorenzo. Ő az..., ő... Juana, a dajkám... szegény Juana...

Tomás. Igen, Juana haldoklik itt néhány lépésnyire egy nyomorúságos padlásszobában. Juana az, a ki küldi utolsó csókját és könyörög, hogy bocsáss meg neki...

Lorenzo. Juana!... Szinte második anyám volt. És huszonöt évig úgy szeretett, mintha a tulajdon édes anyám lett volna. És én is úgy szerettem. De mit beszélsz bocsánatról? Mít beszélsz arról, hogy alkudjam meg a rosszal? A megbocsátás nem megalkuvás a rosszal. S annak a szegény öreg asszonynak nincs is szüksége az én bocsánatomra! Nem, Juana nem tudott olyat elkövetni... Lehetetlen!

Tomás. Nem olyan nagyon lehetetlen! Mikor a komorna, a ki anyád ékszereit őrizte, közölte a rendőrséggel, hogy a gyémánttal kirakott medallion eltűnt, nyomozni kezdtek a háznál, hogy hová lett és ki a tolvaj? Juanát is kihallgatták, s ő kereken tagadta, hogy az ékszer nála volna. És mégis kitűnt, hogy mikor te elaléltál, ő vette ki a kezedből. Két nappal később pedig azon kapták rajta, hogy a medalliont a virágédények közé akarta eldugni. Erre letartóztatták, elítélték és börtönben lakolt bűneért. Csak a te befolyásod és jóakaró közbenjárásod szerezte vissza neki, ha nem is a becsületét, de legalább a szabadságát.

Lorenzo (izgatottan). Igen, és én most is azt mondom: ha bevádolták is, ha elítélték is, ha börtönbe vetették is, Juana mégis ártatlan és csak áldozata volt az emberi igazságszolgáltatás egy tévedésének.

Tomás. A látszat...

Lorenzo. Nem ritkán csal!

Tomás. De hát akkor hogy magyarázhatni meg...

Lorenzo. Bizonyára lesz valami magyarázata. Esetleg valami rejtelmes titok, melyet mi nem ismerünk.

Tomás (Angelához). Nézze, már újra rejtelmeket, titkokat vadászik ez az ember. Természetfölötti magyarázatát keresi egy olyan dolognak, a melynek megvan a maga egyszerű természetes magyarázata: az emberi gyengeség!

Lorenzo. Nos hát, én tudom, hogy az én szegény dajkám nem volt képes ilyen aljas tetre. Ha akkor nem lettem volna olyan nagy beteg, meg is védtem volna a bírák előtt. Mondhatom, mikor Juana, kiszabadulása után, egyszerre olyan nyomtalanul eltűnt, mondhatom, igazán megsirattam szegényt. Az isten látja lelkemet, buzgón kerestem, mindenfelé. Az isten tudja, mennyire szerettem volna, ha eljött volna hozzám... De a kegyetlen... Juana... miért nem jött? Nem, Juana... nem, jó Juanám, nem fogsz te meghalni, mielőtt karjaimba nem szorítlak, míg ajkaidra nem nyomom azt a búcsúcsókot, melyet küldtél. (Egyre növekvő szenvedélylyel mondta ezeket. Megnyom egy csengőt s egy libériás szolga jelenik meg.) Hé! Kocsit!...

Rögtön!... Egy percz alatt. (A szolga el.) Elhozom ide a házamba! Most mindjárt! Azonnal! Ugy-e Angela, el kell hogy hozzam? Ugy-e kis Inésem?

Angela. Igen, irgalmas cselekedet volna.

Lorenzo. Nem irgalom: igazságszolgáltatás! (Néhány perczre el a baloldali ajtón.)

Tomás. A világ legjobb embere... de ártatlan és hiszékeny, akár egy gyermek. A mit az a szegény öreg asszony majd elmond neki, úgy fogja hinni, akár a szentírást. Sőt bizonyára maga is fog segíteni Juananak valami furcsa, eredeti történetet kieszelni! Bizony, Angela, meg kell már egyszer rostálnunk ezt a könyvtárt. A lelkész meg a borbély megrostálták egyszer a szélmalomok ellen hadakozó híres hidalgónak a könyvtárát.

Angela. Oh csak megtehetném! (Lorenzo kalappal, köpenynyel újra belép.)

Lorenzo. Induljunk hát! Előre! (Tomáshoz.) Te barátom, velem jössz. Segitsz ideszállítani szegényt.

Tomás. Kérlek, rendelkezél velem!

Lorenzo. De mit gondolsz: el tudjuk még hozni szegényt?

Tomás. Sorvadásban pusztul el a boldogtalan. Minden perczen kiszállhat belőle a lélek. Odafönn a padlásszobában, a hintód párnái közt vagy abban a pillanatban, mikor átlépi házad küszöbét... De lehet, hogy az öröm kissé feléleszti s még él néhány órát!

Lorenzo. Akkor hát siessünk. Isten veled, Angela! Pá, Inésem!

Inés. Isten veled, papa. De ugy-e... azután... elmegy a hercegnéhez?

Lorenzo. El kicsikém, el! Te várhatsz, de a szegény Juana nem! Ő most az első.

Angela (miközben ajtóhoz kíséri Tomást). De ön kezeskedik, doktor ur, hogy ha a leányom férjhez megy, vége minden veszedelemnek!

Tomás (humorral). No, a házasságban is van elég veszedelem. (Don Tomás és Angela halkan beszélgetve a fenékszin ajtaján el. Utánok Inés és Lorenzo. De Inés az ajtónál kezét csókol atyjának és visszamarad.)

NEGYPEDIK JELENET.

Inés (egyedül visszajön a szín közepére. Gyermeteg módra ujjong és tapsikol a kezeivel.)

Inés. Igen, még ma beszélni fog a hercegnével. Megigérte és a papa meg szokta tartani a szavát. Meg bizony! Tehát a papa beszélni fog vele. És a papa olyan szépen tud beszélni. És olyan okosan. Meg fogja győzni a hercegnét, meg, bizonyosan meg! Ha a papa se tudná meggyőzni, hogy Eduardónak engem feleségül kell vennie, akkor minek tanult annyit a papa? Minek akkor ez a sok könyv: francia, olasz, német, latin... még görög is! Minek akkor ez a sok tudomány!... De nem, a hercegné engedni fog és megteszi, a mire a papa kérni fogja. Mindenki azt mondja, hogy nagyon jó asszony! Nem is lehet másképp: hisz Eduardo anyja. Igen jó asszony: mondja mindenki. Szép jóság volna, ha nem engedné meg, hogy én Eduardoé lehessenek. Hol akkor a jósága? Nem, nem... mi egymásé leszünk. Igen, én Eduardoé, Eduardo az enyém! (Rövid szünet.) Nem is tudom elhinni! Mint ha álom volna! Oh jó istenkém, ha álom, hát ne engedd, hogy felébredjek belőle... De nem álom, nem!... Ez a papa szobája. Ezek a könyvei. (Nézeget a könyvállványon a könyveket.) Newton, Kaut, Hegel, Humboldt, Shakespeare, Lagrange, Plato, Szent Tamás. Ha álom volna, nem tudnám elsorolni mindezeket a neveket. Hiszen látom, hogy odakünn esik, esik, esik!... Milyen kedves ez az eső. A

levegő mintha vékony kristálycsikkokká vált volna. És látom magamat a tükörben. (A tükörhöz közeledik s némi gyermeteg kaczérsággal nézegeti magát benne.) Igen, én vagyok, én, én, jól ismerem magamat. Igen, ez az én kerek arcocskám, a hogy Eduardo szokta mondani. Ni! Nincs is Eduardonak rossz izlése. Meg az én fekete szemeim. Eduardo azt mondja, hogy nagyon szépek! Senkise tud a világon olyan kedvesen szépeket hazudni, mint ő! De most igazán ragyognak a szemeim az örömtől és a kandalló melegétől... Oh úgy szeretnék csinos lenni... még csinosabb... nagyon csinos... ő neki... az én édes Eduardomnak... Még sem jön... hol marad? Épp most, mikor úgy szeretném, ha jönne, s épp most nem jön... Nem jön, istenem nem jön! Oh a férfiak! Olyan önzők, olyan roszak!...

ÖTÖDIK JELENET.

Inés és Eduardo.

Inés (elébe siet). Eduardo! Eduardo!

Eduardo. Inés, drága Inés!

Inés. Már egy órája várlak!

Eduardo (gyengéden). Rendesen kettőkor jövök.

Inés. Most pedig három van.

Eduardo. Lehet. (Órájára néz.) Nem drágám, csak háromnegyed kettő.

Inés (erélyesen). Három.

Eduardo (megmutatja az óráját). Három negyed kettő. No látod! (A kandallón álló órához megy.) Ezen is annyi van.

Inés (kissé sértődötten). Jó, jó, igazad van. Milyen kedves vőlegény, a ki számlálja a perczekeket. Akármilyen korán megy, mindig: jaj, elkésem, Inés. Talán még a szive dobogását is az óra szerint méri.

Eduardo (esdeklő hangon). Inés!

Inés. Menj vissza, menj. Hiszen még nincs kettő. Még hiányzik belőle öt perc. Menj a Carrera de San Jeronimora², sétálj szép kényelmesen, nézgesd a sok népet, tekintgess jobbra-balra, aztán pontban kettőkor térj újra vissza.

Eduardo. De kérlek, bocsáss meg! Igazad van, csúful cselekedtem.

Inés. Nem, nem, neked van igazad. A ki csúnyán cselekedett, az én voltam. Vágyaim sietteték az időt, a szívem gyorsabban járt, mint az óra és te, hogy ezért megbüntess, mit teszel? Elém tartod a kronométeredet. (Kissé boszús mozdulattal úgy tesz, mintha órát tartana maga elé.) Milyen poétikus imádó!

Eduardo. No de megvallom bűnömet, szánom-bánom és ezer bocsánatot kérek tőled.

Inés. Ugy! Megvallod? Annál jobb!

Eduardo. Olyan elégedetten, olyan boldogan, olyan ujjongó szívvvel jöttem, hogy azt se tudtam, mit beszélek. Még most se tudom...

² Ejtsd: Cheronimo, Madrid egyik sétaútja.

Inés (elérzékenyülve). Igen, Eduardo, igaztalan voltam irántad. De én is olyan jókedvű, olyan vidám voltam, vágytam, hogy már jöjj... minden perc szent volt a szívemnek!

Eduardo. Hallgass ide, mit mondok édes lelkem... Végre...

Inés (rá se ügyelve). Nagy ujságot mondok...

Eduardo (folytatva a saját szavait)... Végre boldogok lehetünk.

Inés. Igen, boldogok, örökre.

Eduardo. Alig bírom elhinni.

Inés. Pedig való! Mert atyám épp az imént ígérte meg, hogy még ma... érted?... még ma... De nem figyelsz rám!

Eduardo (a saját gondolatát folytatva). Mert anyám...

Inés. Az anyád... Mit?

Eduardo (az örömtől izgatottan). Egy félóra múlva itt lesz és megkér.

Inés. A hercegné?... Anyád?

Eduardo (humoros ünnepiességgel). Almonte hercegné ő nagyméltósága bátorkodik megkérni don Lorenzo de Avendano úrtól ezt a hófehér kezét (Megfogja Inés kezét.) az ő don Eduardo fia számára. Ámbár ez a kis hófehér kéz már régóta az ő kis Eduardójáé, és az ő kis Eduardója már sokszor a szívéhez szoritotta és nem volna könnyű elvenni tőle, ha nem is adnák oda neki.

Inés. Eljön... istenem, a hercegné. Igazuk volt: a hercegné áldott, jó!

Eduardo. Igen, a mama ilyen: szeret, nagyon szeret engem. Ma reggel sirva megöleltem. Erre ő is sirva fakadt, a nyakamba borult és... engedett a kérésemnek. Sokra tartja őseinek dicső tetteit; a becsület szent hitvallása s inkább azt kívánná, hogy haljak meg, semhogy olyan családhoz fűzzem magamat, melynek nevéhez mocsok tapad. De don Lorenzot nagyon becsüli; mert manapság a tudomány is épp oly dicsőség, mint régen a...

Inés. Jó, jó, elég már az ilyen szóbeszédből. A fő az, hogy édes anyád még ma eljön, mi egymáséi leszünk és nagyon, de nagyon boldogok leszünk. Ugy-e Eduardo? És ez a fő: legalább nekem ez! Nem tudom, hogy neked is...

Eduardo. Kis háládatlan! Kétkedel bennem?

Inés. Nem, nem, dehogy! De tudod, olyan végtelen boldogság nekem, hogy a hercegné engedett, mert ha nem... Te szeretsz, azt tudom, de... Oh mindig tisztelni kell az édesanya akaratát. Ha azt mondta volna, hogy nem!... te a ki jó fiu vagy... no nem igaz Eduardo, nem sérthetted volna meg azzal, hogy ellenkezel. És akárhogy fájt volna a szívednek lemondni volna a szegény kis Inésről, a ki pedig úgy szeret!... Ide se hallgatsz, te háládatlan, te csúf! Nem hallgatsz ide, hogy mit mondtam: a ki úgy szeret... hogy nélkülöd... ugy-e bolondos ez a kis Inés?... nélkülöd bizonyára meghalt volna.

Eduardo. Inés, édesem!

Inés. Láthatod hát, hogy mennyire hálásnak kell lennem anyád iránt. Mert nem neked, nem, hanem neki köszönhetem csak boldogságomat.

Eduardo. Te kis kegyetlen!... Tudod, hogy mit tettem volna, ha akadályok gördültek volna boldogságunk elé? Tudod mit?

Inés. Igen! Engedtél volna és lemondni látnám rólam.

Eduardo. Ezt soha! A világ minden kincseért sem. Soha!

Inés. Esküdj meg rá!

Eduardo. Esküszöm, mindenre, a mire akarsz!

Inés. Milyen boldogság!

Eduardo. Te drága!

HATODIK JELENET.

Inés, Eduardo, Juana, don Lorenzo, don Tomás.

(Juana megjelenik a fenékszin ajtóban Don Lorenzo és don Tomás támogatják. Megáll egy percre, hogy fellélegzessen, aztán továbbhalad előre. Szegényes, sötét ruhát visel.)

Eduardo (a csoport felé fordulva). Milyen szomorú látvány! Miért borul ez a fekete felhő a mi kék egünkre?

Inés. Ez Juana, az édes papa egykori dajkája. Egész regény, majd elmesélem neked.

Lorenzo. Lassan, lassan, Juana.

Juana. Ki az a leány?

Lorenzo. Inés, az én leányom. Jöjj közelebb, Inés. (Inés közeledik, Eduardo követi.)

Juana. Milyen szép! Angyal! Mikor örökre le fogom csukni a szemeimet, ha ilyen teremtség lenne mellettem, mint te vagy, azt hinném, hogy már az égben vagyok.

Lorenzo. Csak még egy lépést.

Tomás. Egy kissé!... Szedje össze erejét... Még egyszer! Utoljára. (A szofához érnek; Juana leroskad a szofára. A többiek körülveszik.)

Juana. Szeretném megcsókolni. (Inésre mutat. Inés még közelebb megy hozzá. Juana egyik reszkető kezével megfogva és magához vonja. A másik kezével a szofába fogódzik.) Nem, nem... a te kezed forró... az én lehelletem jéghideg... Nem, nem csókolhatom meg... Az én csókom a halál csókja volna. (Gyöngéden eltávolítja, keze lehanyatlik). Csak szívémmel csókollak meg... ajkaimmal nem...

Tomás (halkan Inéshez és Eduardóhoz). Menjünk ki. A szegény teremtség egyedül szeretne maradni a papával. (Juanához.) A viszontlátásra. Csak bátorság! Majd elmúlnak a fájdalmak!

Juana. Ennek a világnak a fájdalmai, igen, nemsokára!

Inés. Szegény asszony! (Egy pillanatra megáll és nézi Juanát.)

Eduardo. Jer, Inés. (Tomás, Inés és Eduardo jobbra el.)

HETEDIK JELENET.

Don Lorenzo és Juana.

Juana (kis szünet múlva). Kimentek?

Lorenzo. Igen, jó Juanam, egyedül vagyunk!

Juana. Végre... végre eljött ez a percz... Egy egész életen át vártam ezt a perczet... Minden eljön egyszer... s minden elmúlik egyszer. Figyelj rám, Lorenzo. Az élet is elmúlik... gyorsan, nagyon gyorsan... elmúlik... s még oly sok mondani valóm van hozzád... Legelőbb is: hogy ártatlan vagyok... hogy én... hogy én... nem gondoltam... hogy én... én nem akartam. (Gyötrődik.)

Lorenzo. Tudom, Juana, tudom.

Juana. Nem tudod... Minden körülmény ellenem vall, minden...

Lorenzo. Az égre, ne izgasd fel magad. Feledd el és nyugodjál meg.

Juana. Elfeledni?... Igen, nemsokára elfeledek mindent... Megnyugodni?... Lesz elég időm nyugodni, de ma élni akarok, élni, ha szenvedve is, ha zokogva is. Le akarok vinni a siromba sok könnyet, és sok csókot és sok sóhajt s tele lesz velök az örök csend, az örök magány. Ezek fognak emlékeztetni odalenn az életre! (Szünet) Ezért szeretnék elmondani neked valamit... De hogyan? Nem készítettelek rá elő... Mikor a tudást nem előzi meg a kétség... a kétséget nem előzi meg a gyanú, a gyanút nem előzi meg a sejtés... a sejtést nem előzi meg, az a... nem tudom mi, az az árny. A messze távolban fénylő világosság veti a lélekre?... Nem értesz meg, ugy-e nem? Én se tudom kifejezni, a mit gondolok. Pedig negyven esztendő óta szünetlenül ugyanez egy gondolattal foglalkoztam... Ugy-e ennyi idő alatt már kieszelhettem volna, hogy fejezzem ki?

Lorenzo. Fejezd ki úgy, a hogy akarod, a hogy jobban esik. Csak ne izgasd fel magad!

Juana. Igen, elmondom! Nem halhatok meg anélkül, hogy el ne mondjam. Legelőbb is azért, hogy meggyőződjél, hogy nem voltam közönséges tol... tolvaj... (Kezeibe rejti arcját.)

Lorenzo. Hallgass, hallgass! Ne ejtsd ki ezt a szót!

Juana. Azután azért, mert az a lelke utolsó vigasza, hogy feltárhatom neked a szívemet. Bocsáss meg, Lorenzo! A kik meghalni készülnek, olyan önzők. Neked kegyetlen fájdalom lesz, de nekem kimondhatatlan, végtelen boldogság!

Lorenzo. Mi lehet az?... nekem fájdalom, az én jó Juanámnak pedig boldogság! Hogy lehet az?

Juana. Hogy lehet? Pedig az lesz, az, fiam!... Fiam!... Engedd, hogy így nevezzelek! Nem haragszol érte? Ugy-e nem?

Lorenzo. Oh istenem, Juana!

Juana. Jó! Tehát fiamnak foglak nevezni. Te pedig hívj anyádnak. Mondd, hogy: anyám! Tán örvend az ég, ha hallja, vagy a pokol ujjong, ha hallja: de nevez anyádnak.

Lorenzo. Anyám!

Juana. Nem, ne így... ne így... Kegyetlen. (Fölemelkedik, hogy megölelje Lorenzot, de visszahanyatlik a szofára.)

Lorenzo. Szegény asszony! Lázban beszél!

NYOLCZADIK JELENET.

Juana, don Lorenzo, Inés.

(Inés befut és ujjongva apjához siet. Lelkendezik, alig tud beszélni.)

Inés. Papa, papa!... A herczegné... jön... jön, itt van...

Lorenzo. A hercegné?

Inés. Igen, a hercegné! Eljött beszélni veled, Eduardo győzött, a hercegné engedett.

Lorenzo. Ez igazán boldogság, édes Iném. Látod, isten így akarta...

Inés. Meg vagy-e most elégedve, papa?

Lorenzo. Hát te? (Megöleli Inést.)

Inés. Ha te is papa, akkor én is... Menjünk hát, papa, menjünk tüstént...

Juana (megfogja Lorenzo karját). Ne menj el most tőlem... Ne hagy el...

Lorenzo (Inéshez). Rögtön jövök!

Inés. De mindjárt! Ne késsél... Hátha a hercegné megsértődik.

Lorenzo. Ne félj, édeském! Majd Angela fogadja a szalonban... teljes ünnepiességgel! Csak bevezetem Juanát a szobájába s aztán jövök én is. (Inés el a fenékszinajtón.)

KILENCZEDIK JELENET.

Juana és Lorenzo.

Lorenzo (fel akarja emelni Juanát, hogy elvezesse, de ez ellenkezik). Menjünk Juana... Pihend ki magad kissé, aztán beszélgetünk, a meddig csak akarsz.

Juana. Mindjárt! Még nem! Még nem! Hátha meghalok addig?

Lorenzo (türelmetlenül). Ne gondold ilyesmire!

Juana. Husz éve, hogy nem láttalak s most nem engedik, pár perczig egyedül legyek veled. Nagyon kegyetlenek!

Lorenzo (türelmetlenül). Majd aztán, jó Juanám, majd aztán. (Föl akarja emelni.)

Juana. És te is menni akarsz?... Te is! Oh akkor kényszeritelek, hogy maradj.

Lorenzo. Juana!

Juana. Hallgasd meg... csak ezt az egyet. Azután mehetsz, ha akarsz... Én... én magam vettem el az ékszert.

Lorenzo. Te?

Juana. Igen, én.

Lorenzo. És miért?

Juana. Mert volt benne egy kis papírdarab... azon az anyád kezeirása... és én nem akartam, hogy te azt olvasd.

Lorenzo (izgatottan). S mi volt azon megírva?

Juana. Ez: szóról-szóra tudom: „Lorenzo fiam! Az ékszerdobozban, mely az ágyam fejénél van elrejtve, pecsét alatt van egy levél. Ha meghaltam, törd fel a pecsétet s olvasd el a levelet. Kegyetlen lelki gyötrelmek közt bűnbánóan vezekelve irtam egy éjszakán. Bocsáss meg nekem és isten legyen irgalmas a lelkednek.”

Lorenzo (meglepetten, furcsálva utána mondja). „Bocsáss meg nekem és isten legyen irgalmas a lelkednek!” Ez volt benne?

Juana. Ez!

Lorenzo. És jól hallottam: „bűnbánóan vezekelve”... (Növekvő érdeklődéssel.)

Juana. Bűnbánóan vezekelve: szóról-szóra így! És most menj, ha akarsz!

Lorenzo (elmélyedten). Nem! (Szünet.) És az a levél az ékszerdobozban?

Juana. Hogy anyád megírta, azt tudtam, de hogy hova rejtette, azt addig hiába kutattam. Leskelődtem hát. Így megtudtam, hogy egy írást tett a medallionba. Sejtelmem megsugta nekem, hogy mi lehet e sorokban. Ugy hittem, hogy jogom van hozzá: húsz esztendő keserves könnyeivel és gyötrelmes szenvedéseivel váltottam meg ezt a titkot.

Lorenzo (félig önmagához). Bocsánat... bűnbánó vezeklés... titok... az anyám... Nem értelek... A gondolatok összezavarodnak a fejemben... Sötét árnyak borulnak agyamra. Szívem elszorul... Lázőrület a mit beszélsz s megbontod vele az én eszemet is.

Juana. Nem, Lorenzo...

Lorenzo. De az a levél... Az ékszerdobozban...

Juana. Az enyém lett és nem láttad meg, mert nem volt szabad meglátnod. Anyád meghalt, neki hát mindegy volt. Hiszen mondtam, Lorenzo, a halál önző és közönyös.

Lorenzo. S hol van most az a levél?

Juana. Nálam.

Lorenzo. Itt nálad?

Juana (mellére teszi a kezét). Itt... itt. Nem több egy papirlapnál és mégis úgy nyomja a szívemet!

Lorenzo. Látnom kell! látnom kell! Mutasd!

TIZEDIK JELENET.

Juana, don Lorenzo, don Tomás (a háttérben).

Tomás. Lorenzo, Lorenzo!

Lorenzo (zord, türelmetlen hangon). Mit?... Mit akarsz?

Tomás. Megjött a hercegné.

Lorenzo. Isten hozta!

Tomás (félre). Micsoda hang ez? (fenn). Jöjj, fogadd!

Lorenzo. Megyek már, megyek!

Juana. Ne hagyj el, Lorenzo... Lorenzo könyörülj rajtam, ne hagyj el. Az üdvösségedért! (Suttogva.) Ha tudnád...

Tomás. Jössz?

Lorenzo. Igen... de kérlek... ne zaklass. Mondom, hogy jövök.

Juana. Ne menj Lorenzo... elmondok mindent... mindent... Odaadom neked a levelet... az anyád levelét... husz év előtt írta... a saját kezével... alá is írta... meglátod... csak ne hagyj el most!

Tomás (egyre türelmetlenebbül). De kérlek, gyere már!

Lorenzo. Mondtam, eredj, jövök már... mindjárt... Tudom, hogy mennem kell! Csak menj! (Halkan Juanához) Add ide a levelet!

Juana (halkan). Ha elment az az ember.

Lorenzo (erőszakos hangon Tomáshoz). Menj!

Tomás. De a herczegné...

Lorenzo. Várjon!... Hát ő nem várat meg soha senkit az előszobájában? Az én előszobám is van olyan mint az övé!

Tomás. Hol az eszed, Lorenzo?

Lorenzo. Itt a fejemben... De a tied, hol van? Menj, menj!

Tomás (érdeklődve közeledik Lorenzohoz). Mi bajod van, Lorenzo?

Lorenzo. Semmi... semmi... semmi... de nem akarlak tovább hallani... elég! Az isten szerelmére, hagyj már el!

Tomás. Jó... jó... de... Szent isten, mi történt ezzel az emberrel? (elmegy).

TIZENEGYEDIK JELENET.

Don Lorenzo és Juana.

Lorenzo. Most egyedül vagyunk.

Juana. Lorenzo!

Lorenzo. Mit... még habozol?... Akkor megyek. Megigérted, hogy ideadod a levelet... Add ide... add... A gyermekem boldogsága, élete hív s egy vaskéz visszatart... A végzet vaskeze... Az irgalmatlan végzet vaskeze ide kényszerít hozzád... Látod, Juana le akarom rántani a leplet erről a titokról, bármi áron! Bármi áron!

Juana. Lorenzo....

Lorenzo. A levelet!... Nekem írta az anyám... Az enyém!

Juana. Oh Lorenzo, ne haragudj rám. Lorenzo... lelkem... Itt van... Ez az (kiveszi a melléről).

Lorenzo (el akarja ragadni). Add!

Juana. Várj... várj... magam fogom felolvasni. Lassabban olvasom, mint te. Így legalább nem fog villámként csapni a szemedbe és az agyadba, a mi benne megirva van.

Lorenzo. Hát olvasd te! De gyorsan... Olvasd!

Juana. Igen, Lorenzom, de ne nézz ide. Csak hallgasd. (Ugy helyezkedik el, hogy Lorenzo ne lásson bele a levélbe. Olvasni kezd.) „Lorenzo, fiam, bocsáss meg!”

Lorenzo. Ujra?

Juana (olvasva). „Érzem, hogy életem nemsokára lejár s gyötör a lelkiismeretem.” (Szünet).

Lorenzo (halkan). Folytasd!

Juana. „Elmondtam volna neked szóval az igazat de sokkal jobban szeretlek: nem bírtam a szemedbe mondani. Olvasd hát e sorokban... Oh mennyi könnyet ontottam, míg megírtam... olvasd e sorokban életed titkát s azután legyen meg a te akaratod.”

Lorenzo. Életem titkát?... Add ide! (El akarja venni az írást).

Juana. Nem.

Lorenzo. Levegőt, levegőt... A lélekzetem... Vasgyűrűt tettél a homlokomra, Juana, s úgy szoritja halántékaimat... Oh... Add ide!...

Juana. Nem... nem, az istenre nem!

Lorenzo. De kell! kell! (kiragadja kezéből a papírt s irtóztató aggodalommal olvassa). „Atyád gazdag volt nagyon gazdag. Vagyona sok milliót ért. Én pedig nagyon szegény voltam. Gyermekünk nem volt!...” (Nem olvasva) Nem volt gyermekünk!... ezt írja?

TIZENKETTEDIK JELENET.

Don Lorenzo, Juana, Angela, majd Eduardo.

Angela (lelkendezve beront). Herczegné!

Lorenzo (haragosan felállt. Juana kirántja kezéből a levelet és elrejtí). Már megint! Menj! Minek jössz?

Angela. Lorenzo... Lorenzo...

Eduardo (sietve jön). Don Lorenzo.

Lorenzo. Te is?... Menjetek! Menjetek mind!

Angela. Mi ez? Istenem! Mi történt! Mi bajod van, Lorenzo? Térj magadhoz!

Lorenzo. Menjetek... Menjetek! Kérlek! Könyörgök. Ha kell, térden állva kérlek benneteket... csak hagyjatok most! Ah! Emberi önzés! Azt hiszik, hogy nincs egyéb a világon, csak az ő szenvedélyeik, csak az ő érdekeik. Tomás! Angela! Eduardo! A herczegné! Mind.

Eduardo. De az édes anyám jön.

Angela. A herczegné már türelmetlen. Nem vár tovább. Ide jön, ide be...

Eduardo. Azt mondta, hogy saját barlangjában keresi föl a tudóst...

Lorenzo. Hát jöjjön, de ti hagyjatok most el! Hagyjatok, az égre, mert beleőrülök a kétségbeesésbe!

Angela (Eduardohoz). Nem, lehetetlen! A herczegnőnek nem szabad Lorenzot ily lelki állapotban látnia!

Eduardo. Jöjjön, Angela, jöjjön. Majd a képtárban visszatartjuk anyámat, hogy időt nyerjünk. Addig Inés bejön és tán lecsillapítja don Lorenzot. (Angela és Eduardo el).

TIZENHARMADIK JELENET.

Don Lorenzo és Juana.

Lorenzo. A levelet!... Hol az a szerencsétlen levél?... Hol van?... Nálad!

Juana. Igen! (Előveszi a levelet).

Lorenzo. Add ide! (Kiragadja Juana kezéből). Nem volt gyermekünk! Ezt írta. (Keresi a levélben, de nem találja). Hol? Nem tudom... Nem látom a betűket!... Fátyol van a szemeim előtt... Nem látok... Nem volt gyermekük!... Hol van?... Nem birom... Nem tudom... Olvasd te... az istenért! Olvasd te! (Juanának nyújtja át a levelet). Itt... itt, a hol azt mondja: „Nem volt gyermekünk!”...

Juana (olvasva). „Férjem érezte, hogy egy gyógyíthatatlan betegség nemsokára véget vet életének. A boldogtalan, szívében hordozta a halál magvát. Nagyon szeretett. Biztosítani akarta számomra a vagyont és én... Rosszul tettem, most már belátom. Rosszul tettem, mert férjemnek még voltak szülei... De én... Bocsáss meg, Lorenzo, bocsáss meg, te aki olyan jó vagy és olyan becsületes, bocsáss meg nekem, szegény bűnösnek. Ráállottam a férjem tervére”. (Szünet).

Lorenzo. Folytasd!... folytasd.

Juana. „Kerestünk egy gyermeket... Nem bírok, nem bírok többet írni. Juana ismeri ezt a titkomat. Juana el fog neked mondani mindent. Még egyszer kérlek, Lorenzo... sirva könyörögek hozzád, bocsáss meg nekem. Isten veled, Lorenzom. Isten világosítsa meg a lelkedet. Ugy szerettelek mindig mintha a fiam volnál, pedig nem voltál a fiam... Oh én boldogtalan, hogy nem voltál a fiam!”

Lorenzo. Én, én, én?... Én nem voltam... Mit mond?... Én nem voltam a fia! A nevem hát nem az enyém? Negyven év óta idegen vagyont bitorlok! Lopott jószág mindenem!... Lopott minden: társadalmi állásom, hirem, nevem, gazdagságom! Minden! Minden! Anyám szeretetét is loptam! Mert nem volt az anyám. A csókjait is loptam! Mert nem voltam a fia! Nem. Ez lehetetlen! Nem vagyok én ilyen nyomorult! Nem, nem!... Juana... Juana! ha hiszsz az élő istenben, mondd meg nekem az igazat. Látod, Juana, nem magamért, nem magamért! Legyen belőlem, amit isten akar! Nem magamért; a családomért... ezért a két szegény teremtésért... a leányomért... az én drága Inésemért,... mert Inés meghalna... És én nem akarom, hogy meghaljon, nem, nem, nem akarom! (Kétségbeesetten zokog).

Juana. Igaz Lorenzo,... való! De hallgass! Ha való is, nem tudja senki.

Lorenzo. De való!

Juana (halkan). Ugy van!

Lorenzo. Lehetetlen!... Merő hazugságnak látszik! Az aki úgy szeretett, nem volt az anyám?

Juana. Nem! Az igazi anyád még jobban szeretett!

Lorenzo. Hát ki volt az anyám?

Juana. Lorenzo!

Lorenzo. Mi a neve?... Hogy hívják?

Juana. Nézz rám nyugodtan, harag nélkül és megmondom.

Lorenzo. Hol van?

Juana. A pokol legkegyetlenebb kinjaiban gyötrődik.

Lorenzo. Meghalt?

Juana. Csak haldoklik! (E párbeszéd utolsó részeiben Juana felemelkedett, izgatott, lázas, lángoló csoportot képeznek. Mikor az utolsó szót kiejti, Juana elerőtlenedve hanyatlik a szofára).

Lorenzo. Juana!... A nevet.

Juana (rémülten, elutasító mozdulatot téve). Nem, ezt a nevet nem! Nem!

Lorenzo. Anyám!...

Juana. Igen... ez a neve, ez fiam! (Végső erőlködésében újból fölemelkedik s magához öleli Lorenzot).

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Don Lorenzo, Juan és Tomás.

Tomás. Itt van már... itt jön...

Juana (kibontakozva Lorenzo karjaiból). Hagyj el... jönnek... jönnek... ne lássanak meg.

Lorenzo. Nem!... Várj!... Nem tudom, mit akarok még neked mondani... de sok nagyon sok mondani valóm van!

Juana. Majd aztán... Isten veled!... Most már meghalhatok. Fiamnak nevezhettem! (Juana lassan a jobboldali ajtó felé megy. Lorenzo követi. Tomás a háttérből nézi őket).

Lorenzo. Nem, még ne! (Juana eltűnik a függönyök mögött. Lorenzo utána akar menni. Tomás odafut hozzá és erőszakkal visszatartja, elzárja előle az utat, kényszeríti, hogy maradjon. Lorenzo mozdulatai és magatartással jelenetben és a következőben a színész tehetségére ihletve vannak bízva).

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Don Lorenzo, Angela, Inés, A hercegné, Eduardo és don Tomás (a középajtón jönnek).

Hercegné (választékos udvariassággal). Don Lorenzo de Avendano?

Lorenzo (komor, gyászos hangon, s némi szórakozottsággal). Avendano,... Avendano... Nem tudom, hol van, asszonyom.

Angela (félre). Mit mond?

Inés. De az istenért, mi ez?

Hercegné. Értem senor de Avendano, kellemetlen önnek, hogy eljöttem. Hisz azért jöttem, hogy elszakítsam a lelkétől legdrágább kincsét. (Inésre utal). Nem csodálom hát (Gyengéden) hogy úgy bánik velem, mint ellenséggel szoktak.

Lorenzo. Nekem csak a végzet az ellenségem, senki más!

Inés (szinte sirva). Istenem, istenem,... mi ez?

Hercegné. Csakugyan, igaza van: a végzet a szülők kérlelhetetlen ellensége.

Lorenzo. Még inkább a gyermekeké!

Hercegné. Nem tagadom: ez is igaz! De elvégre isteni törvények okozzák az emberek e szenvedéseit s e törvényeket tisztelnünk kell. (Más irányba akarná terelni a beszélgetést, de nem tudja egészen elleplezni csodálkozását).

Lorenzo. Oh asszonyom az isteni törvények gyakran még irgalmatlanabbak mintha emberi kegyetlenség művei volnának. (A hercegné türelmetlen mozdulatot tesz. Eduardo oda megy hozzá, Inés pedig Lorenzohoz, Angela és Tomás elszomorodva s ijedten nézik a jelenetet.)

Inés (halkan Lorenzohoz). Az istenért, papa!

Eduardo (halkan a hercegnéhez). Mama, édes jó mama!

Hercegné (méltóságosan s kissé száraz hangon). Anya vagyok. Gyermekeket imádom. Tudom, hogy gyermekem nem lehet boldog, ha ez a leány nem lehet az övé. Semhogy egyetlen gyermekemet elveszítsen, inkább legyen két gyermekem!

Inés (halkan Lorenzohoz). Látod, papa, milyen jó!

Lorenzo (félig önmagához). Elveszteni gyermeket: irtóztató...

Hercegné (Lorenzohoz lép gyöngéden). Akarja hát az én Eduardomat a fiául fogadni?

Inés (ijedten, halkan). Mondd papa, hogy igen!

Lorenzo (egy pillanatra Inés szemeibe néz, a leánya fejét kezei közé fogja s szenvedélyesen szeretettel nézi). Milyen szép vagy!... Milyen szép!... De azért miattad se tudom elhagyni a becsület utját.

Hercegné (már nem bir magán uralkodni, izgatottan). Szóval senor de Avendano: akarja-e, hogy a fiam, Almonte hercege, nevét adja Inésnek?

Lorenzo (fenségesen vad hévvel). Ha nyomorult volnék, kihasználnám a jó alkalmat s nevet szereznék annak, a kinek nincs neve!

Inés. Papa!

Tomás |

Angela | (egyszerre) Lorenzo!

Hercegné. Őszintén meg kell vallanom, senor de Avendano, nem értem se szavait se egész magatartását. Egészen mást vártam. Kérem, még egyszer és utoljára kérdem: akarja-e?

Lorenzo. Én becsületes ember vagyok. A balsors legyőzhet, de be nem mocskolhat. Almonte hercegné, ez a házasság lehetetlen.

Hercegné (sértődötten hátralép). Ah!

Inés. Mit mondasz! Papa! Lehetetlen!

Lorenzo. Igen, lehetetlen! Mert én nem vagyok Avendano, mert az apám nem volt az apám. Mert az anyám nem volt az anyám! Mert ez a ház nem az én házam. Mert nem adhatok neked mást, drága gyermekem, mint egy bemocskolt, szennyes nevet. És mert én vagyok a legboldogtalanabb ember ezen a világon! És mert mert nem akarok még nyomorult becsstelen is lenni!

Inés. Papa... atyám... Miért ölsz meg!? (Székbe hanyatlik).

Angela. Mit tettél esztelen!?

Lorenzo. Inés!... Inés!... Győztél, istenem, de könyörülj meg rajtam. (Mind körülveszik Inést).

(Függöny).

MÁSODIK FELVONÁS.

(Ugyanazon díszlet mint az első felvonásban. Este. A kandallóban tűz lobog.
Az íróasztalon lámpa, vagy gyertya sötét ernyővel letakarva).

ELSŐ JELENET.

Eduardo (hallgatózik a jobboldali ajtón, majd a középére jön).

Eduardo. Nem hallatszik semmi... Vajon magához tért-e már? Istenem milyen közel van az élethez a halál! (Szünet). És azt hiszik, hogy én lemondok az én Inésemről? Azt képzelik, hogy én elhiszem don Lorenzo nevetséges meséjét. Szegény tudós, mit tudja, hogy mit beszél? (Rövid szünet). De ha igaz is a mit mond, azért én hagyjam el Inést? Inést, a legszebb, a legdrágább teremtet ezen a világon! Enyém lesz, ha térdre kell is vetnem magamat anyám lábai előtt, ha zokogva kell is könyörögnöm érte. Don Lorenzo pedig engedni fog, még ha meg kell is kötnünk vagy kényszerzubonyt kell is adnunk rá. Az a szegény koldusasszony pedig el fog takarodni a háztól, el messzire, nagyon messzire és lázas örültségével nem fogja megzavarni ennek a képzelődő, túlzó tudósnek a fejét... Csak Inés legyen erős... és ki tudja állani a csapást! (Ujból az ajtóhoz megy és hallgatózik). Semmi nesz... Csend... (Ujból a középére jön). Don Lorenzo... Ah, don Lorenzo! Isten bocsásson meg nekem, de szinte megvetem. (Egyre izgatottabban). Esztelen! És milyen gyönyörűsége telt, hogy Inést megkínózhatta. Bölcs, a kinek nincs esze; istentagadó, a ki szentnek hirdeti magát, új don Quijote, de kevesebb szellemmel és több furcsasággal, ál Bayardja a becsületnek. Micsoda apa az, a ki széttépi a leánya szívét, csak hogy adhassa erényest, a becsületest! Ha ilyen volna az igazi erény, akkor szebbnek tartanám a bűnt!... Senkise jön... Az órák telnek... Valaki jön...

MÁSODIK JELENET.

Eduardo, a hercegné jön jobbról.

Eduardo. Anyám!... Mint van Inés?... Jobban?... Föleszmélt?... Magához tért?

Hercegné. Végre! Hála istennek! Szegény gyermek! Nem akartam távozni mellőle míg el nem mult a veszedelem. De már jobban van. És most, fiam...

Eduardo. Látni akarom.

Hercegné. Eduardo!

Eduardo. Azután beszélni fogunk don Lorenzoval és azután...

Hercegné. Azután pedig véget ér az én türelmem is. Megtettem érted mindent, a mit a méltóságérzetünk és a társadalmi illendőség megenged, sőt többet is! De itt az ideje, hogy férfiként lépj föl és eszedbe jusson, hogy ki vagy! Itt az ideje, hogy hallgass már egyszer a kötelesség szavára is!

Eduardo. Helyes, igazad van, anyám. Azt fogom tenni, a mit a kötelesség parancsol. De nem tudom és bocsáss meg ezért, mama,... talán nem egyezik meg a véleményünk a kötelességről.

Hercegné. A kötelességed az, hogy lemondj Inésről örökre!

Eduardo. Miért? Mert szegény?

Herczegné. Nem!

Eduardo. Hát akkor miért, anyám? Tán mert don Lorenzo olyan nagy dolgot akar művelni. Könyvek és krónikák fogják megörökíteni a nevét, ha keresztül is viszi. Sőt még belejuthat érte a kalendáriumba is, a szentek sorába.

Herczegné. Jó kedved van, Eduardo. Ez legalább nem rossz jel.

Eduardo. Csak azt akarom vele bebizonyítani neked, hogy nem vesztettem el a hidegvéremet. De különben, nem lehet don Lorenzo dolgát tréfára vennünk, mert akkor csukassuk mindjárt a bolondokházába!

Herczegné. Hogy mondhatsz ilyet, Eduardo? Sehogyse tetszik nekem, hogy így beszélsz. Igaz, van don Lorenzo viselkedésében valami túlzott és elhamarkodott, a tervei pedig, eléggé romantikus színezetűek, de azért egész magatartása ritka becsületérzetre vall.

Eduardo. Miért nézi akkor olyan közönyösen hogy a leánya boldogtalan?

Herczegné. Be akarja tölteni az isteni törvényeket s nem törődik az emberi szenvedésekkel.

Eduardo. Látod, ha don Lorenzo ilyen nagyon becsületes és a lelki nemesség átszáll az apáról a gyermekekre, milyen angyali jóság lakik akkor az én drága angyalom szívében.

Herczegné. A gyalázat épúgy átöröklődik az apáról a gyermekekre. (Halkan de erőiesen a fiához közeledve). Inésnek nincs neve, nincs se jó, se rossz neve; mert az apja nevét senki sem ismeri. Ennek az asszonynak,... ennek a Juananak... a neve pedig be van írva a gonosztevők könyvébe, mert lopott.

Eduardo. Hallgass! hallgass, anyám!

Herczegné. Ha don Lorenzo igazat beszél, Inés unokája egy közönséges dajkának, a ki börtönben is volt, a ki a gyermekét belopta egy idegen családba. S ez a gyermek don Lorenzo. Nagy úri gőgösség hát, ha visszautasítok ilyen családi összeköttetést?... Igen, én így gondolkodom, mert ilyennek neveltek. Téged modern eszmékben neveltek, te persze előítéleteknek tartod a nézeteimet.

Eduardo. De anyám, én szeretem Inést.

Herczegné. Esztelen vagy, fiam, az!

Eduardo. Igen, azt mondják, hogy a szerelem esztelenség. Nem csoda hát, hogy én is esztelen vagyok.

Herczegné. Igen, az vagy s előbb-utóbb még én is elvesztem az eszemet miattad!

Eduardo. Hát inkább el akarsz veszteni engem?

Herczegné. Elég Eduardo! egy szót se! Hagyjuk el ezt a házat. Oh bár sose lépted volna át a küszöbét!

Eduardo. De mondd: nem angyal-e Inés?

Herczegné. Mikor jöttem a boldogság angyalának hittem. Most, hogy elhagytam, a szenvedés angyalának láttam.

Eduardo. S nem mondja-e az egész világ, hogy don Lorenzo tudós. Te pedig épp most mondtad, hogy valóságos szent!

Herczegné. Igaztalan volnék, ha tagadnám, hogy sokat tud és hogy a becsülete tiszta, érintetlen!

Eduardo. Tehát nem ő a hibás!

Herczegné. Nem!

Eduardo. (anyjához közeledve halkán). Hátha ki lehet kerülni a botrányt? Ki ismeri eddig azt a szerencsétlen históriát, való-e vagy hazug nem tudom... Én azt hiszem, hogy hazug... Ismerjük mi. De, mi hallgatni fogunk. Ismeri don Tomás. De don Tomás szinte a családhoz tartozik. Ismeri az a boldogtalan Juana,... Ennek az ajkait néhány óra múlva örökre lezárja a halál. Ismeri don Lorenzo... de ő elvégre is atya és meg fogja tenni a gyermekéért azt, a mit te nem akarsz megtenni értem: el fogja feledni az egész históriát! Oh édes, jó anyám, minek keressük a kétségbeesést és a halált mikor a boldogság itt van előttünk, maga kínálkozik, csak ki kell nyújtani utána a kezünket.

Herczegné. Boldogtalan, hát nem látod,... nem látod hogy a bűnnek csak a lehe érintett bennünket és már is felforgatta nemesebb valónkat? Nem fogod fel, hogy gyalázatosságra kényszerítesz, mikor rá akarsz, birni, hogy büntárs legyek egy gazságban, Isten, isten, mivé tették a fiamat, hogy ilyeneket mond és ilyen eszméket hordoz a fejében.

Eduardo. De anyám, ki beszél gyalázatosságról, ki akar gazságra birni! Hát don Lorenzo csakugyan elvette mindnyájunk eszét? Vagy neked is örömd telik az én szenvedéseimben?

Herczegné. Nem mondtad magad az imént, hogy fojtsuk el a botrányt azzal, hogy hallgatunk?

Eduardo. Igen.

Herczegné. Nos látod...

Eduardo. Hallgasd meg, anyám, hogy mit mondtam azzal, vagy mit akartam mondani... Ha don Lorenzonak az a meséje való... a mit azonban nem hiszek... majd titokban óvatosan ki fogjuk nyomozni a jogos örököseket és valami alkalmas módon odaajándékozunk nekik, a mi őket megillet.

Herczegné. De milyen ürügy alatt?

Eduardo. Kérni valamit: nem volna könnyű ürügyet találni... Adni: ne félj, akad ürügy elég. S minden ürügy jó lesz annak a szemében, a kit olyan nagy gazdasággal ajándékozunk meg!

Herczegné. De Inés mégis olyan nevet fog viselni, mely nem illeti meg.

Eduardo. Az én nevemet fogja viselni, ez fölér, gondolom, akármi más névvel.

Herczegné. Ebben igazad van. De don Lorenzo...

Eduardo. Hadd szegényt békében. Elég dolga van neki a bölcselkedéseivel. Gondoljunk csak magunkra és gondolj arra, hogy még minden rendben juthat, ha te akarod. Egyetlen szavad új életet adhat az én szegény Inésnek és új életet ad nekem. Mert kegyetlenséged elveszi az életemet. Pedig szereteted teremtette és szereteted növelte fel. Egyetlen szavad ismét boldoggá teheti ezt a szerencsétlen családot. És botrány nélkül, feltűnés nélkül, csendben-rendben visszakapják vagyonukat a jogos örökösök is.

Herczegné. Megvesztegetsz szavaiddal, Eduardo. Nem tudom, hogy mit feleljek. De egy hang azt sugalja bennem, hogy nem helyes, nem jogos, nem igazságos, a mire rá akarsz birni. A látszat nem jobb sohase a valónál. Don Lorenzoban, ha láza elmulik, diadalmaskodni fog a kötelesség a becsületérzés. Benned pedig, mert ilyen álokoskodásokkal biztatod magadat, a szenvedély fog diadalt ülni.

Eduardo. De miért? miből gondolsz? Mondd anyám!... Felelj!

Herczegné. Nem tudok veled vitatkozni, Eduardo.

Eduardo. Nem, anyám, szeretni nem tudsz!

Herczegné. Nem tudlak szeretni?... Kegyetlen! Háládatlan! Magad sem hiszed el, mikor kimondod, de az én szívem úgy összeszorul, mikor hallom.

Eduardo. Engedj hát.

Herczegné. Fiam... Istenem...

Eduardo. Már engedsz, látom. Orczád halavány, szemeidben könnyek csillognak, ajkaid remegnek. (Gyengéd szerető hangon). Igen, már ott lebeg rajtuk, hogy: Igen! Miért nem ejted ki? Abban, a mit én kieszeltem, úgy-e nincsen semmi, a mi sérthetné a te erkölcsi felfogásodat vagy a don Lorenzoét. Pedig a ti erkölcsi felfogástok a lehető legtökéletesebb,... eszményi! Van tán a tervemben valami, a mi rossz, a mi erkölcstelen?

Herczegné. Igen, Eduardo, van!

Eduardo. De csak nagyon csekély lehet! Egy paránya, egy futó árnya csupán a kételynek. Hát nem érdemlem én meg, hogy értem ilyen iczi-piczi kis megbocsátható hibát elkö vess? Menj ki anyám a nagy tömegbe a nép közé... a nép közé, melyet olyan kicsire tartasz, melytől örvényként választ el téged arisztokrata születésed és nevelésed: menj és keress ki a nép közt egy anyát, akármelyiket s kérdezd meg, mit tenne meg a fia életéért? Kérdezd meg, hogy anyai szeretetének, szava nem fojtaná-e el a lelkiismeretét, ha még oly hangos is ennek a kiáltó szózata!

Herczegné (szenvedélyes kitöréssel). A mit a világon csak egy anya is megtehet, azt én is meg tudom érteni tenni!

Eduardo. Oh anyám! köszönöm, édes jó mama. (Megöleli).

Herczegné. De...

Eduardo (közbe vág s nem engedi beszélni). Már kimondtad, kimondtad. Semmi de. Aztán meg nincs is szükség semmiféle áldozatra, nincs. Ki tudja bizonyítani, hogy don Lorenzo meséje való? Micsoda kézzel fogható bizonyítékai vannak? Nincsenek... Egy haldokló asszony badar, lázas beszéde? Elég ez?

Herczegné. Nem, ez még nem elég.

Eduardo. Még ezt se tudjuk, hogy igaz-e? Mert don Tomás még nem kérdezhetette meg Juanat. Ki tudja, mondta-e mindazt az a szegény asszony, vagy don Lorenzo csak álmodta? Szegény don Lorenzo feje nem egészen megbízható.

Herczegné. Nem, nem!

Eduardo. Túlzott, képzelődő...

Herczegné. Azt hittem, hogy elvesztette az eszt.

Eduardo. El is fogja veszteni. Ezek a tudósok mind azzal végzik, hogy megbolondulnak. Don Tomás is elismeri ezt és maga Angela is megvallja, hogy don Lorenzo nem úgy beszél, mint más ember.

HARMADIK JELENET.

Herczegné, Eduardo, Angela (jön jobbról).

Angela. Oh senora ne hagyjon még el bennünket. Inés látni szeretné, sirva zokogva hívja: a herczegné!... a herczegné! Ön szegény gyermekem egyetlen vigasza!

Herczegné. Szegény gyermek!

Angela. Fölkelt. Leszállt az ágyáról. Nem tudtuk visszatartani, mert olyan idegesen izgatott, hogy féltünk. Önt akarja felkeresni, senora, de szegénykének nincs hozzá ereje. Jöjjön, hercegné... az isten szerelmére... hisz ön is anya... vigasztalja meg leányomat... Ön is anya, ön is szereti gyermekét... Egy boldogtalan,... kétségbeesett anya kéri.

Eduardo. És mondd meg neki, mama, hogy még van reménység... hogy minden don Lorenzo-tól függ... ugy-e bár?...

Angela. Hogyan?... Csakugyan?... Oh senora. (A hercegnőhöz lép s hálásan megszorítja a kezét).

Eduardo. Igen! Majd én megmagyarázok mindent! (Angelához). De a férje lelkére kell beszélnie!

Hercegné. De... (Eduardo nem is ügyelve anyjára, félrevonja Angelát és ketten halkan beszélgetnek). Ez a fiu azt teszi velem, a mit akar. Mit szóljak ennek a jó asszonynak, ha Eduardo azt hiteti el vele, hogy én már beleegyeztem!? Ah istenem... És az a szegény leány olyan szép, mint egy angyal,... a legédesebb teremtes a világon... Szegény Inés! És don Lorenzonak fejedelmi vagyona van,... vagy volt... Az emberi gyöngeségek! Hiuságok! És az emberi nagyságok! Hiuság mind! Hiuság! Semmiség!

Angela. Értem,... értem! (Visszamennek a hercegnéhez). Miként háláljak meg ennyi jóságot. De vigye meg a jó hirt szegény Inésnek! Én pedig addig majd gondoskodom, hogy Lorenzo is beleegyezzék. És bele fog egyezni! Igen, mert kell! Vagy nincs szive, vagy beleegyezik!

Eduardo. Jerünk, anyám.

Hercegné. Mit tehetek!

Eduardo. Milyen jó vagy! (Eduardo és hercegné el jobbra)

NEGYPEDIK JELENET.

Angela, Lorenzo (jön jobbról).

Lorenzo. Itt az édes anyám... haldoklik... ott a szívem jobbik fele!... Mit tegyek, istenem, mihez fogjak? (Lassan a jobboldali ajtó felé megy; mikor épp ki akar menni, Angela elállja az útját).

Angela. Hová mégy, Lorenzo?

Lorenzo. A gyermekemet akarom látni.

Angela. Nem lehet... Már magához tért. Megárthat most neki, ha meglát téged. Hiszen a te szavaid tették beteggé.

Lorenzo. De én látni akarom!

Angela. De nem szabad látnod. Benned mindig a kötelesség az ur... nem értem, kérlek, hiszen semmi az én akaratom a tied előtt (gunnyal). Hanem lásd be és a magad akaratodból, a magad jószántodból tiszteld szegény Inés könnyeit. Ne zavarod szomorú magányát.

Lorenzo. Igazad van. (Szünet. Mindketten a középbe jönnek). Szegény gyermek! Mit mond rólam?

Angela. Semmit.

Lorenzo. Nem vádol engem?

Angela. Nem tudom, mit sugall lelkének a fájdalom?

Lorenzo. Hogy megöltem a lelkét? Hogy feldultam reményeit! Hogy széttéptem a szívét!

Angela. Belátod tehát, hogy mit miveltél, Lorenzo? Legalább a lelkiismereted is arra ösztönöz, hogy tedd jóvá, a mi rosszat cselekedtél.

Lorenzo. Oh én boldogtalan!

Angela. Te, boldogtalan?... Inés a boldogtalan, nem te. (Gunynyal). Te isteni vigasztalás és kimondhatatlan boldogságot lelsz majd abban, hogy olyan tökéletesnek érzed magad és olyan mennyei erényekkel büszkélkedhetel.

Lorenzo. Rosszul ítélsz meg; nem értesz meg!

Angela (éles gunynyal). Rosszul ítéllek meg? Pedig bámulom milyen gyümölcsöket terem a tökéletesség! Nem értlek meg? Igen, jól mondod. Az olyan felsőbb lényeket, mint a milyen te is vagy, hogy értené meg olyan szegény egyszerű teremtés, mint a milyen én vagyok?

Lorenzo. Minden szavad, Angela, éles törszúrás a szívemnek.

Angela. A szivednek? Lehetetlen!

Lorenzo. De hát mit akarsz: mit tegyek? Mondd! Beszélj! tanácsolj valamit... határozz. Világíts be a lelkembe. Mert sötétség szállta meg.

Angela. Hogy mit akarok: mit tégy? Azt, hogy mentsd meg a gyermeked életét! Hogy ne akadályozd meg a házasságát! Hogy ne sértsd a hercegné büszkeségét durva nyilatkozatokkal... haszontalan leleplezésekkel... Hogy ne csinálj újabb botrányt, és ne tedd lehetetlenné, hogy jóvá tegyük, a mi hibát elkövettél!

Lorenzo. Egy szóval: azt akarod, hogy hallgassak.

Angela. Igen, hogy hallgass.

Lorenzo. De ez gazság volna! Aljasság! Gazság!

Angela. Nem tudom: lehet! Nem vitatkozom.

Lorenzo. És egész valóm fellázad ez eszme ellen! Részesé legyek a legutálatosabb gonosz tettnek... A legutálatosabb, mert a leggyávább! Élvezzem a lopott vagyont! Dicsekedjem hazudott névvel! Bitoroljak idegen gazdagságot! Mert idegen! Isten nem akarta, hogy jog szerint a mienk legyen, hát nem is lehet a mienk! Inés és te... és én... mindnyájan elmerüljünk a sárban? Ezt tanácsolod? Ezt kívánod? (Egyre növekvő izgalommal). Akkor az erény hazugság... Akkor ti, a kiket legjobban szerettem ezen a világon... mert valami istenit láttam bennetek... ti mindaketten... te és Inés, nyomorultak, önzők vagytok... irtóztok az áldozattól! Rabjai vagytok a kapzsiságnak... játéktárgyai a szenvedélynek... sárból vagytok, sárból. A testetek, a lelketek sár... Ha sárból vagytok, váljatok hát porrá és sodorjon el bennünket... téged, Inést engem mind, sodorjon el mindnyájunkat a vihar szele. (Vad izgalomban).

Angela. Lorenzo!

Lorenzo. Akikben nincs lelkiismeret, nincs szabad akarat, nincs belátás: hitvány parányok. Ma egyesülnek, holnap elválnak egymástól. Nem fűzi őket össze benső erő. Anyag, nyomoru anyag! El! Hagyjátok, hadd menjen.

Angela. Ész nélkül beszélsz, Lorenzo! Nem értelek! Nem tudom felfogni mit akarsz?

Lorenzo. Mit? Tisztelni a jogot és az igazságot!

Angela. Az igazságot?

Lorenzo. Azt.

Angela. S hirdetni fogod fennen, az egész világnak?

Lorenzo. Igen, hirdetni fogom.

Angela. És mi nyomorba jutunk?

Lorenzo. Van két kezem... Van fejem... Megkeresem a kenyerünket... Dolgozni fogok.... Keresni fogok!...

Angela. Keresni te? A tudós hiusága! Szegény tudós! De legyen! Hallgass meg, Lorenzo. Ha ez a vagyon nem a tied, add vissza annak, a kit illet! (Lorenzo örömeiben felkiált és tárt karokkal szökken Angelához). A nélkülözésektől sem félek. Nem vagyok olyan nyomorult, olyan önző, mint a milyennek az imént festettél.

Lorenzo. Angela, édes, jó Angelám, bocsáss meg!

Angela. Akarod, hogy megbocsássak? Akarod, hogy áldjam az órát, melyben a feleséged lettem... A mint mindig áldottam...

Lorenzo. Igen, igen!

Angela. No jó. Cselekedjél úgy, a mint minden becsületes ember cselekednék. De csendben, okosan, óvatosan, zaj nélkül, feltűnés nélkül... botrány nélkül.

Lorenzo. Miért? Ha a hercegné nem akarja. Ha semmi áron sem engedi, hogy Eduardo nőül vegye a leányunkat.

Angela. Eduardo felel az anyja beleegyezéseért.

Lorenzo. A hercegné nem fog engedni.

Angela. De engedni fog: mert asszony,... mert anya! Nem mindenki olyan tökéletes, mint te!

Lorenzo. Nem bizom benne.

Angela. Nem bizol benne, hogy engedne? Inkább azt hiszem, félsz, hogy enged. Melyik a kettő közül?

Lorenzo. Tegyük fel, hogy enged. De akkor is, hogy viseljem tovább a nevemet, mikor nem az enyém?

Angela. Ah ilyen nyomoruságos semmiséért föl akarod áldozni Inés életét.

Lorenzo. A név, Angela, a társadalmi életben - - -

Angela. A név hang... a levegő rezgése... olyasmi, ami mulandó. Emberi hiuság! A gyermekünk pedig test a testünkből, vér a vérünkből! Mikor megjelenik a világban, kitarjuk eléje karjainkat. Mienk első mosolya, a mienk első csókja, a mienk első könnyje. Életünkből fakadt, általunk él s mi is érte élünk. A legnagyobb gyönyörűségünk, de lehet a legkétségbeejtőbb fájdalmunk is. Jobban szeretjük, mint önmagunkat, de önzés nélkül szeretjük. Ez a szeretetünk tiszta és szent, minden más szeretetünket megfertőzi az önzés lehe. Ez az egyetlen isteni szeretet a földön, s ha van ég, odafönn a végtelen kétségben is ez a szeretet él Istenben is. És most válaszs, lelketlen ember, a közt a mit te névnek mondasz s a közt, a mit én gyermekünknek!

Lorenzo. Az ilyen beszéddel megbontod az agyamat, Angela.

Angela. Megbomlott az már, mikor Inést megkinoztad. Most tedd boldoggá és nyugodt lesz újra a lelked.

Lorenzo. Angela... Angela... hiszen... igen... sokban... igen... igazad van. Én egy szegény bolond vagyok... Aggodalmaim talán tulzottak! S az én édes Inésem, olyan jó, olyan szép! És meghalna... meghalna.

Angela. Végre!... Lorenzo... jó Lorenzom!

Lorenzo. De várj!... Nem... Gondolataim összekuszálódnak... A fejemben vad tűz lángol... S úgy éget! De azért tudok gondolkodni... tudok... s tudom, hogy nem elég lemondanom a vagyonról... Ki kell jelentenem a világ előtt azt is, hogy miért mondok le?

Angela. Lorenzo!

Lorenzo (rá se hallgat, mintegy önmagával beszél). Mert különben, igaz, visszaadom a javakat... azt a mi kézzel fogható... de nem ismerem el azok törvényes jogát, a kiket meg-raboltam. Gyáván visszaadnék mindent s meghúzódnám egy újabb hazugság árnyában, melyet a magam kényelmére eszeltem ki és a saját családom érdekében hitettem el a világgal. Pedig a jogot épp oly sértetlenül kellene visszaadnom, mint a vagyont!

Angela. Mennyi nagyhangu szó, Lorenzo.

Lorenzo (nem hallja, úgy mint fent). Ha megtartom a nevet, mely nem az enyém, akkor is gaz, tolvaj vagyok. Meg kell vallanom mindent, még ha a vallomás elégetné is az ajkaimat. Loptam a nevemet, loptam a jogaimat. Ezt be kell vallanom a világ előtt. Be kell vallanom! Mert mivel védhetnék magukat gaztettem áldozatai. Ki tudja, valamely utódom kapzsian rájuk ront és visszaköveteli tőlük, a mit én ajándékoztam nekik. Én... ajándékoztam!... Be kell vallanom. Mert ha nem vallom be, alkalmat adnék, hogy unokáim újabb jogtalanságot kövessenek el! Látod? Látod elvakult asszony? Ki kell mondanom a valót, a teljes valót, hirdetnem kell fennen, hogy az egész világ hallja! Ki kell hirdetnem a világnak! Történjék aztán bármi!

Angela. Lorenzo!

Lorenzo. A bírák... ha ítélkeznének ügyemben, csak a vagyonomtól fosztanának meg? Mondd! Ugy-e bár? Nos hát a mit a bírák megtennének, azt kell megtennem magamnak is! Mert vagy igazságos bírāja vagyok önmagamnak, vagy nyomorult vagyok. Ez a lelkiismeretem szava, boldogtalan asszony, ez! Nem, én nem akarok félig lenni becsületes, mert a ki nem teljesen becsületes ember az teljesen becsstelen! Hát nem világos mindez? Nem világos! Oh a kötelesség mindig világos!

Angela. De ha nyilvánosságra kerül a dolog, a hercegné nem fogja beleegyezését adni.

Lorenzo. Hisz én is ezt mondtam: nem fog beleegyezni!

Angela. Oh Lorenzo, Lorenzo, minden vagy: tudós, bölcs, moralista és főként minden izedben becsületes ember. Minden, minden!... Egész valód egy nyomoruságos gondolkodógép... De atya nem vagy! Atya nem!

Lorenzo. Őrületté akarsz tenni, Angela? Akkor csak folytasd.

Angela. Már nem lehet!

Lorenzo. Mert már az vagyok, ugy-e?

Angela. Az!... Az! Mert már eddig is az örvény szélére juttattál bennünket. Hallgass meg. Én is értek valamit az okoskodáshoz; és elvégre is, a feleséged vagyok. Ki akarod nyilvánítani a valót? Az egész valót?

Lorenzo. Az egészszet.

Angela. Az emberi igazságszolgáltatás előtt?

Lorenzo. Az isteni igazságszolgáltatásnak hiába nyilvánítanám ki. Az tud mindent és már ítélte fölöttem.

Angela. Érts meg, Lorenzo. Azt kérdelem, hogy ismételni fogod-e mindazt, a mit az imént nekünk elmondtál, a bíró vagy a jegyző vagy mit tudom én, ki előtt,... azok előtt, a kik átveszik majd a vagyonedat, hogy a jogos tulajdonosához juttassák?

Lorenzo. Igen, azok előtt... ismételni fogom.

Angela. Az egész történetet?

Lorenzo. Igen, az egészet. Meg kell tennem.

Angela. De várj! Akkor azt is el kell mondanod, hogy ez az asszony... az egykori dajkád... hogy Juana... anyád!

Lorenzo. Igen! Letörölöm ezzel homlokáról a bélyeget melyet egy igazságtalan ítéletet sütött rá. Ha másért nem, már ezért is rút bűn volna hallgatnom, a mint te tanácsolod.

Angela. Pedig épp ezért kötelességed hallgatnod! Kötelességed! Nem látod be, szerencsétlen, hogy ha Juana ártatlan abban, amiért elítélték, egy más, sokkal nagyobb bűnben részes. Gyermekcsempészség így hívja a törvény. Tudod jól. Ismered a törvényeket. Belopni valakit egy családba! Magához kaparítani vagyont a jogos örökösök elől! Ez több, sokkal több, mint fölemelni a földről egy semmitértő ékszert, egy medalliont! Törvénytelen születést becsületes névvel leplezni! Hermelinnel takarni a bűn szennyét! Ha Juana anyád, akkor Juana elkövette mindezt és bűnében megrögződött negyven esztendeig!

Lorenzo (eltávolodik Agelától, a fejét a kezei közé szorítja). Hallgass, hallgass, az isten szent nevébe!

Angela. Én is erre kérlek: hogy hallgass!

Lorenzo. Hisz anyám!

Angela. Mit bánom! Aki föláldozza gyermekét, a ki ártatlan, miért kimélje anyját, aki bűnös (gunynyal). Nem állnak az isteni törvények az emberek fölött? Nem az első a jog, a kötelesség, az igazság? Ne uralkodjanak a lélek jogai a test gyengeségei fölött?

Lorenzo (menekül Angela elől). Igazad van,... de ész nélkül,... lázban beszélsz! Ha igazad van is!

Angela. Miért? Hát olyan gyengévé, olyan ingatag erkölcsű lettél, mint ez a szegény Juana... az anyád. A kötelesség azt kívánja, hogy hagyd meghalni a gyermekedet. Hát haljon meg! De a kötelesség azt is kívánja, hogy hurczold tömlöczbe haldokló anyádat? Menj, vidd hát Juanát! A börtönajtaja nyitva! Ugy-e? Láthatod, hogy én is értek a logikához.

Lorenzo. A pokol logikája!

Angela. Hát a tied?... A tied hányadik menyországból szállt le?

Lorenzo (menekülve Angela elől). Hagyj... hagyj... hagyj el! Nem birom tovább! Inés! Lelkemnek lelke!... Anyám!... Mivel bántottalak Angela, mit vétettem ellened, hogy így gyötörsz. (Elerőtlenedve az asztal mellett egy székre esik) Oh, jaj! A fejem! A fejem! Ugy ég!

Angela (gyöngéden). Lorenzo... Lorenzo!

Lorenzo. Igen... igazad van... igen, szegény bolond vagyok!... Mit tudom, hogy mi a kötelességem?... hogy mit kell tennem?... Minden sötét körülöttem... Nem látok... Nem látom hogy mi való?... mi hazugság?

Angela (félre). Kegyetlen voltam, de megmentettem gyermekünket... Nem fogja elmondani senkinek a valót. (Don Lorenzo megtörtén, kimerülten ül a székből; az asztalra könyökölve, arcát kezeibe rejt. Angela szeretettel közeledik hozzá és gyengéden mondja, fenn). Lorenzo... bocsáss meg nekem!

Lorenzo. Menj, menj... az ég szerelmére! Menj!

Angela. Csak az örvényt akartam megmutatni, mely fenyeget. Meg akartam menteni Inést s meg akartalak menteni téged... a saját indulatodtól!

Lorenzo. Igen, Angela, Igen... Értelek... De most hagyj... hagyj magamra.

Angela. Megbocsátasz?

Lorenzo. Meg... megbocsátok... és szeretlek. Szegény Angelám, te is szenvedsz!... De egyedül szeretnék maradni! Hagyj!

Angela. Jó. Megyek. De ne aggódjál, ne essél kétségbe. Majd találunk valami utat-módot a menekvésre! Megmondom Inésnek, hogy látni szeretné. Nem akarsz látni... nem akarsz a szívedhez szorítani?...

Lorenzo (komoran, megtört hangon). Ha ő is akarja... igen...

Angela. Hát várj itt... majd hívni foglak. És majd odabenn szegény gyermekünkénél... együtt tanakodni fogunk... Hisz egy a vágyunk mindannyiunknak... Majd okoskodunk, fontolgatunk, kiki elmondja, a mit gondol, megbeszélünk mindent és meglátod, Lorenzo, le fogjuk győzni a végzetet... nem engedjük, hogy erősebb legyen, mint mi!

Lorenzo (gépiesen ismétli, nem is tudva mit mond). Le fogjuk győzni... igen, le fogjuk győzni.

Angela. Isten veled, Lorenzo... De ne haragudjál rám! Ugy-e nem?

Lorenzo. Haragudni, rád?

Angela. Isten veled! (El).

ÖTÖDIK JELENET.

Don Lorenzo.

(Az asztalnál ül mélységes levertséggel. A kandalló vörös fényt vet ki. A szobát széles nagy árnyak borítják, melyek szinte kísértetiesen teszik a hangulatot. Hosszu szünet).

Lorenzo. Végre egyedül... Mindenütt árnyak! Csak pislog ez a fény! Annál jobb! Nőjjenek az árnyak! Legyen sötét körülöttem! A lelkiismeret annál fényesebben világít lelkemben! A jót keresem, de nem tudom, hol van? Akaratom erős, de elmém elhomályosodott. Három név fénylik szemeim előtt a sötétben. Angela, Juana, Inés! Végzetem a kálváriára visz; panasz nélkül hordom vállaimon szenvedéseim keresztjét. De ti.... te Inésem, miért mentek előttem!... Miért jelzitek könnyeitekkel az útam. Ugy is nehéz út lesz! Meg fogja vérezni a szívemet! Én egyedül... legyen! De ti... ti... nem!... Istenem, istenem, oltsd ki lelkiismeretem fényét!... Szálljon el akaratom! Gyöngüljön el lelkem ereje! Kerítsen hatalmába a kétségbeesés, istenem! A jót kutatom és benned keresem. Isten, isten hallgass meg! Árnyak,... ti a kik körülvesztek,... végtelen, melybe beleoszlatom fájdalmaimat,... idő, mely örök gyász vagy nekem,... és te fenséges csend, mely szánalomból, részvétebből talán meghallgattál, ti mind kiáltatok istenetekhez, könyörögjetelek hozzá, mert az én hangomat nem hallja meg! Könyörögjetelek hozzá! Mondjátok meg neki, hogy nem akarom, hogy az én gyermekem meghaljon...

Esdekeljetez hozzá, hogy távoztassa el gyermekem ajkaitól a keserű pohárt. Én akarom kiüríteni, én az egészet! Csak én, csak én,... Gyermekem ne! Olyan szép, olyan jó, olyan ártatlan, olyan tiszta! Nem, gyermekem ne, istenem, csak ő ne! (Feje az asztalra hanyatlik, keservesen sír. Szünet.)

HATODIK JELENET.

Don Lorenzo, Juana (megjelenik a baloldali ajtóban, megfogózik).

Lorenzo. Árnyak vonultak el szemeim előtt. (Szünet). Mindez csak álom volna?... Nem! Nem álom! Juana odabenn van és a bizonyíték... a bizonyíték (kinyitja az asztala fiókját és egy levelet vesz ki). Itt van a bizonyíték! Oh hogy nem álom! Valóság: kérelhetetlen... irtóztató valóság! Százszor is elolvastam. Ujra meg újra! Valami kényszerít, hogy olvassam... olvassam! „Ugy szeretlek, mintha az én fiam lettél volna, pedig nem voltál az”. Pedig nem voltál az!

Juana (megfigyeli, félre). Olvas... A levelet olvassa... Annak az írását, a kit anyjának hitt... Én vagyok az anyja! Én! Senki más! (Nehezen, alig bírva testét, előremegy néhány lépést). Milyen mélységes bánat ül a homlokán!... a szemében könnyek csillognak?... Az ő szemében? Nem tudom. Talán az én szemeimben! Vagy az övében vagy az enyémben: de könnyeket látok! (Még néhány lépést tesz). Sír? Lorenzo sír? Miért? Mert én vagyok anyja? Talán fáj neki, hogy én vagyok az anyja? De miért? Hiszen nem tudja más a nagy titkot, mint ő és én. Én pedig meghalok... nemsokára... meghalok. Az örök éj és az örök fagy már szívemig hatol. A sötétség egyre terjed, egyre nő... itt benn! (Még egy lépést tesz, meginog, az asztalba fogózik, hogy el ne essék. Lorenzo észreveszi és felfogja).

Lorenzo. Juana!

Juana. Mindig ez a szó!

Lorenzo. Anyám!

Juana. Igy! Igy! De bánt, hogy az vagyok, ugy-e Lorenzo? Tudom jól!

Lorenzo. Mit képzelsz rólam!

Juana. Ha nem is bánt, de... de szégyelled, röstelled, hogy én vagyok az anyád!

Lorenzo. Szégyellem? Röstellem? Holnap meg fogja tudni az egész világ, hogy a te fiad vagyok! Igen, holnap meg fogja tudni az egész világ!

Juana (ijedten). Holnap?... Mit... mit akarsz tenni... mit fog meg tudni a világ?... Már gyöngén hallok... Bizonyára nem értettelek jól...

Lorenzo. Rosszul mondtam. Nem holnap... Holnap még nem! Előbb el kell hagynod Spanyolországot... Előbb biztos helyre kell jutnod! Mert az igazságszolgáltatás emberei néha nagyon kegyetlenek. Akkor aztán fennen fogom hirdetni a valót. Eldobom magamtól a nevemet, mely nem volt az enyém! Visszaadom a gazdagságot annak, a kié! Elszántam magamat!... Ezt határoztam!

Juana. Istenem!... Mindenható isten!

Lorenzo. És azután Angelával és az én szegény Inésemmel elmegyünk hozzád!

Juana. Te... nyomorban?... Becstelenségben?... Bemocskolt, meggyalázott névvel! De miért?... Miért? ki kényszerít? ki?... Beszélj, fiam, Lorenzom, beszélj... mert megőrülök... beszélj! ki kényszerít?

Lorenzo. A saját lelkiismeretem, anyám, és a te bűnöd.

Juana. Meg akarod vallani a világnak az igazat?

Lorenzo. Meg! (Indulattal, haraggal). Miért vallottad te meg nekem? Ha nem tudtam volna meg, most nem kellene sírba juttatnom gyermekemet.

Juana. Miért?... Te kérded?... Nem ért meg... Nem fogja fel... Nem sugja meg a szive! Hálátlan! (Arczát kezeibe rejti és keservesen sír).

Lorenzo. Anyám.

Juana. Mert éreztem, hogy meghalok... mert meghalok. S mielőtt elmultam a világból, szükséges volt, hogy megtudd, mit tett érted ez a szegény asszony. És egyetlen vágyam... egész életemen át,... az volt, hogy egyszer... egyetlen egyszer anyádnak nevezd. Ezért, csak ezért, semmi másért!... A szívem szorongatta a torkomat... ajkamra tolult... nem bírtam ellen állani... kitört ajkaimról: fiam vagy!

Lorenzo. Oh anyám, értelek,... nem vádolkak!

Juana. De ugy-e nem fogod megtenni, a mit mondtál? Ugye nem? Nem! Irtóztató... bűn és kegyetlenség volna családod ellen... Kegyetlenség a szegény haldokló ellen...

Lorenzo. Kegyetlenség, igen! Bűn nem! Mert ezzel a kegyetlenséggel letörlök más bűnöket... a te bűneidet!

Juana. Lorenzo!

Lorenzo. Bocsáss meg!

Juana (leverten). Azt mondod, az én bűneimet... Hát bűn volt...

Lorenzo. Nem... semmit se mondok...

Juana. Teérted tettem... teérted... teérted... A gyermekemért! (Egyre hangtalanabb hangon. Lorenzo némán áll és elborultan, nem fordul anyja felé.) Érte... érte tettem... És így hálálja meg. Lorenzo!

Lorenzo. A bűn nem győzhet... A rossz nem diadalmaskodhatik. Az igazságtalanság épülete összeroskad a saját sulya alatt. Önfeláldozásom le fogja mosni vétkeidet.

Juana. Lorenzo.

Lorenzo (a világossághoz közeledik, kezébe veszi a levelet és kényszeríti anyját, hogy olvassa). Mit ír itt?

Juana (leül, olvassa, de alig bírja kiejteni a szavakat). „Bocsáss meg és isten világosítsa meg a lelkedet”.

Lorenzo. Igen, anyám. Megbocsátottam és világosságot kértem agyamnak az égtől. Látok már! Látom már az utat. Azon fogok haladni! Hiába kérsz!

HETEDIK JELENET.

Juana, Lorenzo, Angela jön jobbról.

Angela. Lorenzo, Inés hív! (A jobboldali ajtóból beszél, nem lép ki a terembe).

Lorenzo. Inés... gyermekem... hív?... Igen megyek... megyek!... Anyám, bocsáss meg... Itt leszek mindjárt.

Juana (visszatartja, halkan). Tudom már, hogy megvetsz; tudom, hogy gyűlölsz...

Lorenzo. Anyám!

Juana. Oh nem miattam... nem értem... érte... szegény gyermekedért... (kissé felegyenesedik).

Lorenzo (kétségbeeséssel). Ó érte sem...

Juana. Ah! (A székbe hanyatlik, elfödi arczát kezeivel. Lorenzo és Angela el.)

NYOLCZADIK JELENET.

Juana, (a levél a kezében maradt.)

Juana. Ő érte sem!... A gyermekéért sem! (Zokog) Áldozd föl magad, Juana, gyermekedért. Mondj le szeretetéről, szorítsd kezedet a szivedhez, hogy meg ne szakadjon, mikor azt látod, hogy más asszonyt csókol fiui szeretettel, mikor hallod, hogy más asszonyt mond anyjának. Könnyeid ki ne hullasd, hadd folyjanak befelé keserves könnyeid, hadd csorogjon le a könny-ár szivedbe, hogy megrepeszsze. Égtesd homlokodra a gyalázat bélyegét. Tengesd életedet huszonöt éven át nyomorban, szenvedésben... Sorvadj egy nyomoruságos padlásszobában... s ne legyen más örömed, ne legyen más vigasztalásod mint, hogy fiadat uri hintóban látod robogni ablakod alatt... Istenem... meghalok! (Szünet. Majd kissé összeszedi erejét.) De többet... még többet... Mindezt elszenvetted szegény Juana, szívesen elszenvetted... Mert szenvedéseid árán gazdaggá, bölcsé, híressé, derékká tetted fiadat... S eljössz hozzá utolsó órádban... haldokolva... csak azért, hogy egy, egyetlenegy csókot kérj tőle csak azért, hogy elmondja egyszer, egyetlen egyszer: „anyám! milyen jó vagy! mennyire szeretted!” S a fiad nem mondja ezt, hanem szomorúan és szigorúan néz rád és szemedbe vágja, hogy gátságot követél el... hogy neki kell letörölni bűnödöt, hogy neki kell homlokodról lemosni a szennyet... mert a mit elkövetél, bűn volt... aljas bűn!... Aljas bűn!... Oh Lorenzo fiam! Miért voltál ily kegyetlen!? Miért dobd el magadtól megvetéssel, a mit boldogságom... életem árán szereztem neked!? Látod, hogy sirok most, látod! (Máshangon, hirtelen erőlködéssel fölállva, kétségbeesetten. A jobboldalra megy.) És hiába áldoztam föl magamat! Elvesztettem boldogságomat és elvesztettem fiamat! Önző voltam és esztelen! Miért mondtam el neki a valót. (Szünet.) De nem, nem! Még nincs veszve minden. A bűn... az én bűnöm még nem dülta föl boldogságodat, szegény képzelődő. Nem is engedem, hogy feldúlja! Tagadni fogok mindent. (Suttogó hangon.) Boldog leszel és gazdag továbbra is... és mindenki becsülni fog ezentul is. Ha akaratod ellenére is! Kényszeríteni foglak! Magad adtad kezembe az egyetlen bizonyítékot. (A levél felé nyújtja kezét. Időközben az asztalra ejtette volt.) Jó, jó... anyád és leányod fognak megmenteni! Leányod hítt... te mentél... én itt maradtam... Rajta!... Szedd össze Juana, a mi erőm még van... Utoljára!... Igen... megyek... lassan... lassan még bírok... Sötét van... Ilyen sötét volt azon az éjszakán is... Asszonyom bejött hozzám titokban... lopva... ágyamhoz... fülembe súgta: „Akarod-e, hogy fiad gazdag legyen és boldog?” Nem hittem neki... nem bíztam... Elmondta, mit tervelt ki. „Igen, igen, akarom”... És most... most is csak ezt akarom... Hogy a fiam legyen boldog és gazdag... (Az asztalhoz ér. Szünet.) Jön? Lorenzo! (Nesz.) Igen... hallom... a lépteit... ő jön... S kérni fogja a levelet... úgy, mint az előbb... Nem!... A tűzbe! (A kandalló felé akar menni, de nincs ereje hozzá.) Hallom... az ő hangja... Nincs erőm... Istenem... későn lesz... Itt lesz tüstént... Jön... Nem... Nem adom oda, nem adom... Ujra kezeim közt van... Igen, tudom, már... tudom... Üres papírt teszek a borítékba... hogy mindjárt ne vegye észre... Igen. (Reszkető kézzel, hirtelen, megteszi, a mit mond.) Bűnnek mondja, Lorenzo... Bűnnek? Szegény fiam, néha olyan ártatlanul beszélsz, mint egy gyermek... Így... így... odateszem, a hol volt... Ezt pedig a tűzbe! (Bedobja a levelet a tűzbe s

előrehajlik, nézni, hogy ég. A boritékot az üres papírlappal benne az asztalra teszi.) Láng!.... Láng!... A fénye megvilágítja egykori asszonyom arcát. (Egy képre mondja ezt, mely a falon függ.) Nézd, nézd, már nincs többé!... Hamu... És ez volt az egyetlen bizonyíték... Az egyetlen?... Nem: még egy van... én!... De én is nemsokára hamu leszek... (Szünet.) Megyek... szobámba! (Egy-két lépést tesz.) Istenem... jaj... nincs erőm! (Erőlködik, még néhány lépést tesz). De megmentettem... Fiamat! Gazdag lesz... boldog... nem látok... nem látok... A fény kialszik... A gyertya fénye... vagy a szememé?... Nem látok. (Az asztal mellé jutott, megfogja a gyertyát s menni próbál.) Fényt... fényt... világosságot... Hol a szobám?... Sötét... Sötét... Jaj! Istenem!... Jaj!... Nem bírok... (Kiejti a kezéből a gyertyát, az elalszik. A szobát csak a kandallóból kivetődő vörös fény világítja meg. Juana lehanyatlik a kandalló és asztal között.)

KILENCZEDIK JELENET.

Juana, Lorenzo, Inés, Angela, a hercegné.

(A négy utóbbi jobbról jön Lorenzo mint egy leánya elől menekül. Inés megáll az ajtóban. Fehér ruhában van. Mögötte félig a függöny mögé rejtve Angela és a hercegné.)

Lorenzo (a szín közepére). Nem!... Nem!... Elég... elég!... Az utolsó kísértés volt! Igen... az utolsó kísértés!... De jaj, akaratom már megrendült, érzem!

Angela (félre Inéshez). Csak menj utána... És engedni fog.

Inés. Miért futsz előlem, édes papa! (Néhány lépést előre megy. Mögötte Angela és a hercegné. Ennek a jelenetnek adják meg az előadók a megfelelő jelképies és fantasztikus színezetet, hogy a hatása megegyezzen a dráma alapeszméjével. Don Lorenzo a szín közepén van s mozdulataival, testhelyzetével, hangjával s egész valójával azt fejezi ki, hogy kétségbeesett végső harcot vív most önmagával. Inés, a szép és poétikus Inés lassan közeledik atyja felé. Egyre a nyomában vannak Angela és a hercegné, mindketten fekete ruhában és sugallják Inésnek, hogy mit tegyen, mit mondjon. Juana haldokolva a földön. A szobát árnyak borítják. A kandallóból kivetődő vörös világítás teljesen fénybe vonja Inést.)

Lorenzo (Inésre mutatva). Itt a kísértés!... De milyen szép! Milyen mennyei!... A szépség glóriája övezi fejét... Az egyetlen fénysugár a fekete homályban.

Angela (félre, leányához). Látod? Már nem tud ellenállani!... kérd... kérd... most kérd, Inésem!

Inés (előre menve, kitarja karjait). Oh papa, hadd öleljelek meg!

Lorenzo (hátrátáncorodva). Oh jaj nekem, ha karjai körülfonják nyakamat... Bilincs, édes bilincsek lesznek rajta.

Juana (félre, alig hallhatóan). Édes bilincs... igen... az.

Inés. Oh papa... az isten szent nevére!... papa... Ha szeretsz... Látod, hogy sirnak ezek a szemek, melyeket mikor kicsike voltam, úgy szerettél, annyiszor csókoltál. (Kezét szemeihez teszi, aztán elvonja onnan a kezét és arcát atyja felé nyújtja, hogy megcsókolja.) Látod, hogy hullnak belőlük a könnyek! Ajkaimra hullnak! Csókold meg ajkaimat s meglátod, milyen keserűek a könnyeimtől.

Lorenzo. Igen, igen... meg fogom csókolni ajkaidat meg... De... jaj, ha csak egy könnycsepp esik az én szemeimből a te ajkaidra!

Juana (fölríadva, félre). Könnycsepp... az ő szemeiből... És én most meghalok... jaj... De előbb... előbb... meg akarom ölelni fiamat... az én fiamat...

Inés. Papa! (Lorenzo hátralép. Inés, Angela s a hercegné követik.)

Angela. Lorenzo!

Juana. Lorenzo... Igen, ezt mondták. Itt van! Lorenzo. (Fölemelkedik kissé.) Ott... ott, igen... látok valamit... (A butorokra fogózva lassan ingadozva előre megy.)

Lorenzo. Nem... nem... Százszor is nem!... Meg akartok alázni... Sárba akartok rántani!

Inés. És te, papa, édes jó papa... te... azt akarod, hogy meghaljak... Nem?... Hát akkor miért ellenzed szerelmemet... Mert Eduardo nélkül meghalok...

Lorenzo. Én, Inésem... nem... a hercegné, a hercegné.

Angela. Nem, a hercegné már engedett! Beleegyezett!

Lorenzo. A becstelenségem árán?

Hercegné. Nem, Inés: atyád hallgatása árán!

Inés. Hallottad papa?

Lorenzo (eltávolodik tőlük, elhárító mozdulatot tesz a mint visszalép). Nem, nem! Mindenki itt a lelkiismeretemet követeli. Tépjem ki a lelkemből... dobjam oda nekik? És csak árnyakat látok... követnek... üldöznek... kísértés szülöttei! Hagyjatok... Hagyjatok! Hagyjatok, ha van isten az égben!... A szívemet gyötörhetitek, szétmarczangolhatjátok. Ahhoz elég erősek vagytok! De akaratomat nem tudjátok megtörni. Arra gyengék vagytok!

Juana. Az ő hangja! Lorenzo, Lorenzo. (Odaért fiához és megöleli.)

Lorenzo. Anyám. (Szintén megöleli)

Inés (Angelába fogózva.) Kinek a hangja ez? ki ez az asszony, mama! Árny kelt ki a sötétből és átfogta karjaival atyámat! Félek... ugy félek...

Lorenzo. Juana!... Anyám!

Inés. Anyja? Miért hívja anyjának?

Lorenzo. Mert az anyám!... Azért, mert az anyám, igen!

Juana. Én?... Én az anyja?... Milyen gondolat! Szerettem volna, ha az lettem volna.

Hercegné. Hallja... Hallja, mit mond?

Angela. Azt mondja, hogy nem az anyád!

Juana (erőszakosan). Oh szegény Lorenzom. (A fülébe súgja s megöleli.) Fiam, lelkem!

Lorenzo. A lelkedre! Üdvösségedre! Ismételd, a mit most a fülembe súgtál.

Juana. Én... a füledbe? Mit súgtam? Hogy az anyád vagyok!... Oh, ha az volnék!

Lorenzo (dühvel). Ah! Hát tagadod?

Angela. Lorenzo!

Lorenzo (növekvő dühvel). Tagadod, hogy anyám vagy?

Juana. Nem vagyok!

Lorenzo (irtóztató kétségbeeséssel). Megtagadtál, mikor világra szültél! Most is megtagadsz, halálod óráján!

Juana (megöleli fiát. Ugy ölelkeznek, hogy a sötétben nem látni jól, hogy ölelkeznek-e vagy pedig Lorenzo dühében magához szorongatja anyját. Halkan, elhaló hangon Lorenzo fülébe): Fiam... gyermekem...

Lorenzo (már vad lázban). Ezt... ezt.

Juana. Meghalok!

Lorenzo. Nem... anyám, nem.

Herczegné. Szent isten!... Ez az ember megöli! Segítség! (Jobbra az ajtóhoz fut.)

Angela. Eduardo!... Tomás!...

Lorenzo. Anyám!... anyám!

Juana. Nem!... Istenem... nem vagyok... nem...

TIZEDIK JELENET.

Don Lorenzo, Inés, Juana, Angela, Herczegné, don Tomás és Eduardo.

(A két utolsó jobbról futva jön gyertyával vagy lámpával. Mind Lorenzóhoz futnak és el akarják választani Juanától.)

Tomás. Engedd!... Lorenzo!

Lorenzo. Anyám... Bocsáss meg... Bocsáss meg... Ha nem akarsz, nem nevezlek anyámnak... anyám!

Juana. Isten... veled...

Lorenzo. Juana.

Juana (irtóztató, végső erőlködésében felemelkedik, a Juana szó megsebezte szívét. Egyszerre lehanyatlik).

Tomás. Meghalt!

Lorenzo. Nem, nem, lehetetlen! (Megöleli anyját.) Megöltem, mert anyámnak neveztem... S az utolsó szó mit ajkaimról hallott... Juana volt!... Isten, isten! Miért büntetted így! És miért hagysz el engem?

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Ugyanaz a szín, mint az első két felvonásban).

ELSŐ JELENET.

Don Tomás, majd egy szolga.

Tomás. Minden csendes és nyugodt. Nem hallatszik Inés zokogása. Se Lorenzo vad dühöngése. (Szünet). Vannak perczek, mikor kételkedem, ingadozom. Lorenzo,... Lorenzo... az én jó barátom... szegény Lorenzo. Nem tudok megnyugodni ebben a gondolatban. De nemsokára megtudjuk a valót. Addig is erő és bátorság. Teljesítsük szent kötelességünket ezzel a szerencsétlen, meggyötört családdal szemben.

Szolga. Egy ur... és még ketten, a kik vele jöttek... nem tudom, hogy ők is be akarnak-e jönni... ámbár a ruhájuk... Ez az ur kért, hogy adjam át a névjegyet donomásnak. Odakünn várnak.

Tomás (elolvassa a névjegyet). Ah, dr. Bermúdez! Bocsássa be... bocsássa be!

Szolga. És a másik kettő?

Tomás. Azok várjanak! (A szolga el). Mennél inkább közeledik a döntés percze, annál inkább nő aggodalmam és kétségem. Szegény Angela! Milyen csapás! Szegény Inés!... Az izgalom elpusztítja egész idegzetét ennek a szegény gyermeknek. Milyen éles a tekintete! Milyen világosan belelát a dolgokba! Senkise magyarázta meg neki, mi történt s azt hiszem mégis mindent tud. A mit pedig nem tud, azt is kitalálja: s a mit nem talál ki, megsejti. Nem, így nem maradhat ez tovább. Álljunk szembe a valóval, ha még olyan szomorú is!

MÁSODIK JELENET.

Don Tomás és doktor Bermúdez. Majd a két tébolydai ápoló. (Rendesen öltözködve, de arcukról s egész magaviseletükről meglátszik, hogy más a foglalkozásuk, mint a minek ilyen rendes polgári ruhájukról gondolná az ember).

Tomás (az ajtó felé megy s kezet nyújt). Doktor!

Bermúdez. Don Tomás.

Tomás. Hiába, pontos, mint mindig!

Bermúdez. Nem, kissé korábban jöttem, mint ígértem. El akartam helyezni valami jó helyre ezt a két...

Tomás. Igen, igen, értem.

Bermúdez. Úgy öltöztettem fel őket, hogy don Lorenzo ne sejtessen semmit... Mert az ilyen dolgokban óvatosan kell eljárni... nehogy...

Tomás. Igen, igen, helyes. Óvatosan és ügyesen. Rohama, dühöngő roham, a mint mondtam önnek, csak egy volt: tegnap este. Lehet, hogy tévedek... hogy nem volt örvénylési roham...

Bermúdez. Én örülnék, higgye el, legjobban ha csak ugyan tévedne... És ön is örülne, tudom!

Tomás. Oh kedves barátom, magam se tudom, mi történt velem tegnap óta. Ugy szeretem don Lorenzot, hogy nem ítéltetek higgadtan. De az ön tudománya, az ön gyakorlata és az ön mély belátása ki fog bennünket menteni az irtóztató kétségből.

Bermúdez. Oh don Tomás, miért bókol! Hisz önnek még több a...

Tomás. Rám ne számítson, doktor. Ezúttal nem használhat engem semmire. Ehhez az esethez nem értek. Legjobb barátomról van szó... szinte a testvérem... Aztán meg mindig úgy véltem... hisz ismeri az iskolámat... Ugy véltem mindig, hogy az örültséget nem lehet határozottan elválasztani a lángésztől.

Bermúdez. Igen, igen, magam is azt tartom, hogy minden nagy elméjű emberben van valami...

Tomás. Ugy, úgy, helyes! Az agy bizonyos határon túlfeszül és...

Bermúdez. Ez az! Ez! No de meglátjuk,... meglátjuk mit tehetünk don Lorenzóért. Ez a két ficzko...

Tomás. Oh könnyű lesz valami kifogást, valami jó ürügyet kitalálni... Legyenek például tanuk... Vagy azt fogjuk mondani, hogy a jegyző küldte őket előre... Majd csak kieszelünk valamit. Szegény Lorenzo, ugy sem fog törődni az ilyen csekélyiségekkel.

Bermúdez. És hol várjanak?

Tomás. Itt benn. (A baloldali ajtóra mutat).

Bermúdez (kiszól a fenékszinajtón). Hé Braulio! (A két ápoló kissé zavartan lép be, mozdulataik esetlenek, durvák).

Tomás. Jöjjenek!... Menjenek ide ebbe a szobába. Ha szükségünk lesz magukra, majd beszélünk. Csak legyenek bent nyugodtan. (Az ápolók köszönnek és el balra). A mióta Juana meghalt, Lorenzo nem volt ebben a szobában. De azért jó lesz mégis ha behuzom az ajtót... (Megteszi).

Bermúdez (óráját nézi). Most mennem kell. De nemsokára újra itt leszek. Még mielőtt a jegyző jön... Csak a közelbe megyek...

Tomás. Beteghez megy?

Bermúdez. Igen. Egy igen csinos eset. (Angela belép a fenékszinajtón s megáll, mikor meglátja Bermúdezt. Ez félre don Tomáshoz a tekintetével Angelára utalva). Ez az?

Tomás. Igen, a feleség. Ne mondjon neki semmit!

Bermúdez. A viszontlátásra. (Köszön és menetközben meghajol Angela előtt). Asszonyom! (El a fenékszin ajtón).

HARMADIK JELENET.

Angela és don Tomás.

(Angela követi tekintetével Bermúdezt, aztán a szoba felé pillant, melyben az ápolók vannak).

Angela. Ki ez az úr? S ki az a két ember, a ki vele jött?

Tomás. Nyugodjék meg, Angela. Minden rendben lesz. Óvatosságból meg kell tennünk minden intézkedést. Ki tudja, hátha kitör Lorenzón újra a roham, mint tegnap este. Ön miatt, a gyermeke miatt és maga Lorenzo miatt!

Angela. Nem, Tomás, ne beszéljen így!

Tomás. Elfeledte, Angela, hogy milyen vad dühvel szoritotta Lorenzo magához szegény Juana haldokló testét? Most senki se hall bennünket, most elmondhatom bizalmasan... Én azt hiszem, hogy Lorenzo volt a közvetlen oka... bizony... Lorenzo... hogy az a szegény asszony.

Angela. Tomás, Tomás!

Tomás. Legalább is siettettem a szegény asszony halálát. Ezt Lorenzo maga is érezte. Hisz hallotta Angela, ugy-e bár, mint vádolta Lorenzo lázas őrületében önmagát... Ne áltassuk magunkat, ne képzelődjünk. Valljuk meg, ahogy volt: igazi rohama volt.

Angela (sirva). Lorenzo, édes Lorenzom!

Tomás. És a roham megújulhat, mert ma...

Angela. Igen, tudom, mit tervez! Oh Tomás, milyen szerencsétlenek vagyunk. Szegény Lorenzom, milyen szerencsétlen!

Tomás. Mit csinál most Lorenzo?

Angela. Teljesen nyugodt. Ir, jár-kel, mindig Inéssel akar lenni és velem, mintha rettegne a magánytól. Az imént olyan szomorúan nézett rám, de olyan gyöngéden és odaadón. Aztán odajött hozzám, megcsókolta a homlokomat és így szólt: „Szegény Angela!”

Tomás. Csak ellent ne mondjanak neki!

Angela. Nem, dehogy! Akármit mond, ráhagyjuk!

Tomás. És még mindig kitart a szándéka mellett. Nem enged?

Angela. Dehogy enged! Időnkint megkérdi, hány óra van? Türelmetlen, hogy a jegyző még nem jön. Tompán, fojtott hangon maga elé mondja: „Ha a gonosz megszállja az egész világot is, én teljesítem kötelességemet!”

Tomás. Micsoda ember! Micsoda jellem!

Angela. Tomás, az ég szent nevére ne áltasson! Beszéljen velem őszintén! Mondja: ön igazán azt hiszi, hogy Lorenzo... Nem, nem tudom kiejteni ezt az irtóztató szót...

Tomás. Egyelőre még nem hiszek semmit. Majd meglátjuk, Angela, majd meglátjuk, kedves barátnőm. Épp azért, hogy ettől az irtóztató kételytől megszabaduljunk, elhozattam Bermúdez doktort. Kiváló elmeorvos.

Angela. De lehetetlen! Higgye el, Tomás, lehetetlen!

Tomás. Bárcsak így volna! Bárcsak önnek volna igaza! Nem is szabad lemondanunk a reményről. De hogy lehetetlen volna?... Ah, olyan semmiség az emberi elme! Mi se könnyebb, mint hogy megbillen az egyensúlya.

Angela (kétségbeesve). Oh szegény Lorenzom. Istenem, Istenem... Nem, nem,... nem akarom... nem hiszem... Istenem...

Tomás. No még ne essék kétségbe, Angela. Bátorság! Bátorság! Gondoljon szegény gyermekükre, szegény Inésre! Ne csüggedjen el. Ki tudja, még minden jóra fordulhat! Majd meglátjuk, mikép fogja Lorenzo maga megmagyarázni a dolgot. Hátha csakugyan vannak bizonyítékai!

Angela. Bizonyítékai? Milyen bizonyítékai lehetnek szegénynek, mikor magától a haldokló Juanától hallottuk, hogy: „nem... nem vagy a fiam”. Lorenzo pedig lázasan, öröltén szoritotta karjaiba a haldoklót, ki akarta belőle kényszeríteni a vallomást. És a kétségbeesés dühével kiáltotta fülébe: „De, anyám vagy! Anyám vagy.” Oh ne vigasztaljon, don Tomás! Hiába vigasztalna! Tudom, hogy a csapást nem kerülhetjük el!

Tomás. Én is félek, hogy nem!

Angela. És hogy fogadta a hercegnét? Máskor mindenkivel szemben olyan udvarias, olyan finom...

Tomás. Igaza van! Én felfogtam mindjárt a helyzetet. De ki nyugszik meg a végzetben, ha olyan hirtelen csap le?

Angela. És a ki úgy imádja a gyermekét, mint a hogy Lorenzo imádja, az megcselekedné azt, a mit Lorenzo meg akar ma cselekedni?

Tomás. Nem, Angela, ép észszel nem!

Angela. Elmondott mindent Bermudeznek?

Tomás. Mindent nem! Veszedelemes volna bárkit is beavatni a család titkaiba. De elmondtam neki épp eleget, hogy elbírálhassa don Lorenzo baját.

Angela. És mit felelt?

Tomás. Ön előtt, Angela, nem titkolhatom el, hogy...

Angela. Oh hiába is volna, Tomás, hiába! Tudom jól, hogy nincs remény! Nincs menekvés!

Tomás. Ezt még nem mondhatjuk! Megfelelő eljárással... De minden esetre el kell választanunk azoktól, akiket legjobban szeret, mert ezek jelenlétükkel, minden szavukkal egyre izgatnák és hevítenék Lorenzo felfokozott érzékenységét.

Angela. Tomás!

Tomás. Mást nem mondhatok: egy jó intézetben itt Spanyolországban vagy külföldön...

Angela. Mit... mit... mit mond?... Elválasszák tőlünk?... El akarják vinni?... Lorenzot? Az én jó Lorenzomat? Nem, nem soha! A felesége vagyok, nem fogom engedni nem soha!

Tomás. Ha Inést látja, folyton megujul és fokozódik az örület.

Angela. De meghalna, ha Inést nem láthatná.

Tomás. Azt a szegény asszonyt is megfojtotta karjaiban!

Angela. Nem, Tomás, ebben nincs igaza! Lorenzo karjaiban nem féltem Inést!... Inés a gyermeke!

Tomás. Azt a szegény asszonyt pedig anyjának hitte.

Angela. Nem, Tomás, nem engedem, nem! Oh miért kinez ön is? Miért nem gondol inkább ki olyat, a mivel megvigasztalhatna, a mivel megkönnyebbíthetné a szenvedéseimet.

Tomás. Angela!

Angela. Oh tudom, jó barátom, az én fájdalmaimra nincs vigasztalás.

Tomás. Minden emberi fájdalomra van, ha még olyan nagy is.

Angela. Csak az enyémre nincs!

Tomás. De van, inkább mint akárki máséra. De beszéljünk higgadtan, hidegvérrel.

Angela. Hidegvérrel, mikor láz ég ereinkben?...

Tomás. Hallgasson meg, Angela. Hátha a mit Lorenzo állít, csakugyan való. Ha teljes, döntő bizonyítékokat mutatna be.

Angela. Akkor az én jó Lorenzom elméje tiszta és ép volna s mi volnánk a vakok, az esztelenek. Oh milyen boldogság volna!

Tomás. Nem olyan igen nagy, mert akkor mi vár önökre: nyomor, becstelenség... és halál.

Angela. Hallgasson, Tomás, hallgasson.

Tomás. Igen a halál is, nemcsak a nyomor. Mert Inés meghalna!... Viszont, ha Lorenzo elméjére csakugyan...

Angela. Ne folytassa,... ne folytassa.... Nem akarok erre gondolni...

Tomás. De gondoljon Inésre. A csapás ránézve nagyon szomorú;... igen kegyetlen, sőt irtóztató. De halálos nem volna. Mert egy fiatal lélekre csak az halálos, a mi jövőjét teszi tönkre. A mi elmúlik, a mit el lehet felejteni, az nem.

Angela. Az istenért! Tomás!

Tomás. Igen, Inés boldogsága attól függ, hogy Lorenzo csakugyan... csakugyan szerencsétlen-e? Ezt ne feledjük el!

Angela. Legyen meg isten akarata. De ne keltsen bennem Tomás, olyan gondolatokat, melyek nemhogy megvigasztalnának, de még jobban kétségbeejtenek!

NEGYESEDIK JELENET.

Angela, don Tomás, Lorenzo jön jobbról.

Lorenzo (félre). Hol hagytam a kulcsot? Eh, a fejem! A jegyző mindjárt itt lesz és a levél ebben a fiókban van. Igen, jól emlékezem... igen... két nap előtt... mikor az anyám...

Tomás (nem látja Lorenzot). Szegény Angela! Irtóztató csapás volna az a bizonyíték...

Lorenzo (nyugtalanul, izgatottan keresi az asztalon a fiók kulcsát). Mit? Bizonyíték? Bizonyítékról beszélnek?... Igen, irtóztató!

Angela (nem látja Lorenzot). Irtóztató, igen, két örvény közt állani... Itt Lorenzo... ott Inés... Oh igaza van Tomás.

Lorenzo (haragosan, hangosan). Elvesztettem!

Tomás (hátrafordul, félre). Szerencsétlen! (Lorenzo észére érve). Elvesztette, igen!

Angela. Lorenzo.

Lorenzo. Ah, itt voltatok? (Furcsa, félős tekintettel néz rájuk, mintha eddig nem vette volna észre őket).

Angela. Mit keressz? (Gyengéden). Talán segíthetünk!

Lorenzo. Ti?... Nem... Minek?... Csak én egyedül...

Angela. De mondd legalább, hogy mit vesztettél el?

Lorenzo. Mindent! Még drágáim szeretetét is! Hát veszíthetek el még többet is!?

Angela. Nem, Lorenzo, ne hidd.

Lorenzo (félre, bizalmatlanul). A kulcsot... (Izgatottan összehány mindent az asztalon) Itt van, végre... Hála az égnek!... Beletettem... bele... ebbe a fiókba... (Aggodalmasan kinyitja a fiókot és kezébe veszi a borítékot, melyet Juana tett be). Ah! Itt van! Óriási teher esett le a szívemről. (Olvassa a boríték felírását). „Lorenzonak”. Ez az! Ez!

Angela (közeledik Lorenzohoz). Megtaláltad a mit kerestél? (Don Tomás is odamegy).

Lorenzo. Igen!

Angela. Milyen levél ez?

Lorenzo (ki akarta venni a levelet a borítékból, de látva, hogy Angela és Tomás közelednek, hirtelen visszadugja s a borítékot a fiókba rejti és ráfordítja a kulcsot). Nagyon fontos levél! (bizalmatlanul és félve néz rájuk). Minek akarod tudni?

Angela. Ne haragudjál, édes Lorenzom... Bocsáss meg, ha kíváncsi voltam.

Lorenzo. Megbocsátani, én? Oh én vagyok, a ki a ti bocsánatokra szorul! Én, én! Mert bűnös vagyok! Mert szerencsétlenné teszek benneteket!

Angela. Nem, Lorenzo, a mig te boldog leszesz, mi is azok leszünk.

Lorenzo. És én? Lehetek én boldog, ha te nem vagy az, ha az én drága Inésem nem az?

Angela. De az lesz!

Lorenzo. Nem lehet, nem lehet! Mert tudod, hogy mi a szándékom?

Angela. Már elmondtad nekem! Nem emlékezel?

Lorenzo (Tomáshoz). Hát te tudod?

Tomás. Tudom.

Lorenzo. És helyesled? Jónak tartod?

Angela (gyöngéden). Amit te teszesz, az mindig helyes és jó!

Lorenzo (Tomáshoz). Hát te mit szólna hozzá?

Tomás. Ugyanazt!

Lorenzo (elmélyedve). Ugyanazt! Hogy megegyeztek! Tudjátok, hogy hivattam egy jegyzőt?

Angela. Tudjuk!

Lorenzo (mindkettőt megnézve). Tudjátok! És tudjátok, hogy a jegyző előtt annak rendje és módja szerint ki fogom nyilatkoztatni, hogy lemondok mindenről, a mim van?

Angela. Igen, Lorenzom.

Lorenzo. És a bíróság azonnal meg fogja indítani az eljárást. Tudjátok?

Tomás. Hogyne!

Lorenzo (Angelához). És te mit szólna hozzá?

Angela (síró hangon). Ha ez a vagyon, a melyet eddig élveztünk, nem a mienk,... jól teszed.

Tomás. Igen, ha a név, melyet eddig viseltél, nem a tied, akkor csakugyan, mondj le róla.

Angela. A te akaratod törvény nekünk.

Lorenzo. De zsarnoki törvény... és irgalmatlan, irtóztató! Ugy-e bár?

Angela. De én ugy tisztellem, mintha a legjobb volna.

Lorenzo (idegesen, nyugtalanul, szinte zavartan). És nem tiltakozol? Nem ellenkeztek? Nem szálltok szembe velem?

Tomás. Azt teszed, a mit minden ember megtenne, a ki becsületes. Ha van lelkiismereted, nem tehetsz másként.

Lorenzo. Ez az engedékenység gyanus nekem! Furcsa! És ilyen hirtelen változás! (Erőszakos hevességgel). Megcsaltok!... Igen, mondom, megcsaltok!

Angela. Az istenért, Lorenzo.

Tomás (félre). Nincs reménység! Az örület ráborult agyára!

Lorenzo (csillapodva). De jó! Jobb így! (Szünet. Gyengéden közeledik Angelához). Hol van Inés?

Angela. Szegény gyermekem!

Lorenzo. Nem véded meg tőlem? (Gyengéden). Pedig ez volna a kötelességed!

Angela. Oh Lorenzo! Mit tehet egy szegény gyenge asszony veled szemben. A te akaratod erejét a harcz, a küzdelem, a balsors növeli, az enyémet megtöri.

Lorenzo. Igazad van! Akaratomnak nem lehet ellentállani, mikor a kötelesség szava ihleti meg. (Tomáshoz). És mit szólsz te mindezekhez?

Tomás. Lehet, hogy úgy van...

Lorenzo. Ugy is van. (Szünet). Szegény Angelám! És tudod mit fogunk tenni, ha a jegyző megcsinálta az írást és kiadtam neki a bizonyítékot?

Tomás. Bizonyítékod is van?

Lorenzo. Nem tudtátok? (Félre csodálkozó hangon). Pedig mikor beléptem, arról beszéltek. (Fenn). Igen, van! Kézzelfogható megdönthetetlen bizonyíték! Világos, mint a nap fénye, pedig sötét és fekete, mint az éjszaka és mint a bűn!

Angela. Csillapodjál, Lorenzo!

Tomás. És mi az a bizonyíték?

Lorenzo. Egy levele anyámnak... azaz... nem anyámnak,... hanem annak az asszonynak, a kit eddig anyámnak hittem.

Angela (félre). Istenem, hát mégis?

Lorenzo. Itt van... a levele... a saját kezeirása... itt van.

Tomás (félre). Oh, ha igaz volna...

Lorenzo. Nos, mihelyt átadom a bizonyítékot a jegyzőnek, te, Angela és szegény Inésünk és én, tüstént elhagyjuk ezt a házat... Ezt a házat... Akkor nem lesz többé a mienk ez a ház... Nem is volt sohase a mienk!... Majd birtokába veszi bíróság, a mig ki nem kutatják Avendano jogos örököseit. (Egyre növekvő hévvel). Mi pedig otthon nélkül, vagyon nélkül, név nélkül... visszük karjainkon szegény haldokló gyermekünket... (Tomáshoz), mert te mondtad ugy-e, hogy meg fog halni. Visszük és megyünk egyedül... egyedül... neki a nagyvilágnak! Nem! Rosszul mondtam. Nem egyedül megyünk. Velünk lesz a becsület, a tiszta lelkiismeret... Fölemelt homlokkal megyünk... Velünk lesz isten! Mit bánom, ha az emberek elhagynak! Isten velem lesz!

Angela. Akaratod, törvény nekünk, Lorenzo (megöleli). Előbb ajkaim mondták ezt, most a szívem mondja!

Tomás (félre). Ha az a bizonyíték csakugyan létezik, ez az ember valóságos szent! De jaj, ha nem létezik, szegény Lorenzo, akkor örült!

Szolga (jelentve). A hercegné és senor Eduardo.

Angela. Kéretem őket (Szolga el. Halkan Tomáshoz). Értésítette már őket?

Tomás (halkan Angelához). Tegnap este beszéltem velük. A hercegné megígérte, hogy eljön s látja, megtartotta szavát.

Lorenzo. Nem akarom látni őket... Egyedül szeretnék maradni... Vagy veletek... de más ne! Igen, ti legyetek velem, de más ne! Isten veled, Angelám...

Angela. Isten veled, Lorenzo!

Lorenzo (óráját nézi). Milyen lassan halad az idő. (A jobb oldali ajtó felé megy. Don Tomás kíséri). Rendeltél már ide tanukat? (Az ajtóhoz értek).

Tomás. Kettő már itt vár, a harmadik is itt lesz nemsokára.

Lorenzo. Kik lesznek a tanuk?

Tomás. Nem ismered őket. Három jó barátom.

Lorenzo. Hát nekem nem jó barátaim?

Tomás. Azt hiszem, a ki nekem jó barátom, neked is az.

Lorenzo. (a szemébe néz egy pillanatig). Igen nekem is az! (Félre). Ah, ez az engedékenységgel! Bár inkább ellenkezőnek... szembeszállnának. (El).

ÖTÖDIK JELENET.

Angela, a hercegné, Eduardo, don Tomás.

Angela. Oh hercegné...

Hercegné. (szívélyesen üdvözlő). Senora...

Angela. Olyan jó hozzánk, mint mindig.

Hercegné. Az ilyen kegyetlen csapás közepett legalább az vigasztalja önöket, hogy vannak jó barátaik! Isten úgy akarta, hogy a csapás, mely önöket érte, bennünket is sujtson. (Ez utolsó mondatot halkan mondja Eduardora utalva).

Angela. De hercegné,... mi az a csapás... mi a neve... én nem tudom...

Eduardo. Itt az idő, hogy megtudja: nos, nyomor, gyalázat és Inés halála. Vagy pedig...

Angela. |

Hercegné. | Eduardo!

Eduardo. Bocsásson meg, anyám. De most már kötelességünk nyíltan szembe állani a valóval. Te így szóltál: „Meg fogok alkudni don Lorenzo szerencsétlenségével, mert szeretlek, fiam és mert te is szeretsz, de sose alkuszom meg a becsstelenséggel, melyről az egész világ beszél! Soha, még ha életedbe kerül is, fiam!” Az én életembe! ugy-e anyám?

Hercegné (leverten de erélyesen). Igen!

Eduardo (Angelához fordulva). Nos, asszonyom, meg kell végre tudnunk, mi annak a szerencsétlenségnek a neve: becsstelenség-e vagy örültség? Ez a kérdés, ezt kell megoldanunk.

Ha don Lorenzo igazat beszélt, ha elméje ép és tiszta, ha bizonyítékokat ad arra, a mit állít: akkor meghajlunk don Lorenzo erénye előtt, ha még oly kegyetlenül sujt is bennünket. De ezer meg ezer jel arra vall, hogy nem így van, hanem sajnos, a másik eshetőség a való. Ha don Lorenzo agyára örök sötétség borult, ha örökre kialudt elméjének világossága, akkor, Angela, szent kötelessége önnek, megvédeni a nevet, melyet visel, megvédeni társadalmi állását, vagyonát... szent kötelessége megvédeni don Lorenzo becsületét akár don Lorenzo ellenére is... és szent kötelessége,... miért ne mondjam ki?... megvédeni Inés boldogságát és Inés életét. Ne hagyja mindezt a mi az ön szívének olyan drága, egy szegény eszelős kegyelmére!

Herczegné. Eduardo!

Eduardo. Kegyetlen szavak voltak, de végre egyszer ki kellett mondanom! Meg kell végre tudnunk, hogy don Lorenzo küzdelme az-e, a minek látszik: harc a becsületért, vagy pedig az a mitől félünk: őrültség. Szóval meg kell tudnunk, hogy Lorenzo hősiek önfeláldozása őrültség-e vagy szentség?

Herczegné. Elég, Eduardo! (Angela a szofán ül és keservesen sir. A herczegné odamegy hozzá).

Tomás (Eduardohoz). Ennek a családnak a boldogságát úgy a szívemen hordom, mintha a saját boldogságom volna. De én is úgy vélekedem, mint ön, herczeg. A törvény és a tudomány mihamar meg fogja oldani ezt a nagy kérdést.

Herczegné (Angelához). Senora, csillapodjék. Csak bátorság és ne csüggedjen el! Hol van Inés?

Angela. Akarja látni, herczegné?

Herczegné. Igen.

Angela. Jöjjön! (Tomáshoz). Ön is jöjjön. Nézze meg. Már három napja csak a láz tartja benne az erőt... Ah szegény gyermekem... meg fog halni...

Tomás. Szegény gyermek (Angela, Herczegné, Tomás el).

HATODIK JELENET.

Eduardo (egyedül).

Eduardo. Még kételkednek! Milyen vakság! Nem látják be, hogy szegény don Lorenzo elméje megzavarodott. Épp fordítva járt, mint a híres kóborló lovag. Ez minden oktalanságnak kereste az okát és ebbe habarodott bele. Don Lorenzo pedig minden okosságnak, a mit eddig a bölcssek kitaláltak, az okát kutatta... Addig kutatott, addig keresett, míg nem, hogy talált, de elvesztett valamit: szegény, az esztét! Nem, nem fogom megengedni, hogy egy szegény bolond agyrémeiért fölálldozzák az én drága Inésem életét.

HETEDIK JELENET.

Eduardo, Inés.

Inés. (a baloldali ajtóból a hol a két ápoló van, izgatottan, szinte menekülve jön). Kik ezek az emberek? Kik ezek?

Eduardo. (elébe siet) Inés drágám! Olyan halavány vagy! Szemeid körül pedig sötét gyűrűk vannak.

Inés. Felelj, Eduardo, mondd, kik, ezek? Kire várnak? Menjenek el! Menjenek el! (Óvatosan a baloldali ajtó felé közeledik, mely nyitva maradt. És benéz. Eduardo a szín közepére akarja hozni). Félek tőlük! Istenem... A papa... Hol a papa?... A papát kerestem és a szalonon át bementem ebbe a szobába... és láttam ezt a két embert... Nem, nem akarom őket látni... Pedig nem tudom levenni róluk a szememet.

Eduardo. Inés... Mi bajod van?... Miért nem nézesz rám?... Miért menekülsz előlem? Inés, Inés,... hát nem szeretsz már?

Inés (a középére jöve). Nem szeretlek? Hiszen tudod! hogy a szerelmünk az életem. De, oh Eduardo, milyen súlyos megpróbáltatást mért ránk az isten! Oh te ezt nem tudod megérteni! A te szerelmed végtelen boldogság nekem! De a reménység, hogy egymáséi leszünk, még nagyobb boldogság! Nagyobb sokkal nagyobb, mert ez a jövő! De Eduardo, ez a reménység bűn a te kis Inésedben, igen bűn! Ugy-e nem is tudod megérteni. Olyan irtóztató ez! Amit senkitől meg nem tagadott a végzet, tőlem megtagadta... Tegnap még gyermek voltam; gondolataim tiszták és könnyedek voltak a fejemben, mint a báránnyelűk a holdsugarban. Ma olyan nehezek, mint az ólom és úgy égetnek, mint a láva. Oh ha tudnád, milyen irtóztató gondolataim támadnak az éj csendjében! És ezek a gondolatok nem az enyéim! Nem az én akaratom szerint fakadnak a fejemben. A sötétből kelnek elő, nem tudom, honnan? Menekülök előlük, de a nyomomban vannak. Eleinte panaszosan súgják a fülemben: „Szegény atyád, szegény!” Aztán, kisértő, csábító hangon gyötörnek: „Inés, Inés! Ki tudja... még boldog lehetsz,... szerethetsz... csak várj... várj és remélj... szegény gyermek!” De Eduardo, ez a biztatás a legborzasztóbb. Mert a sátán súgja... Igen, mindig kihallom a hangjából a gonosz szellemet... Csak azért biztat, hogy annál nagyobb legyen a csalódás!

Eduardo. Inésem, térj magadhoz, édes Inésem.

Inés. A lelkiismeretem az bánt.

Eduardo. Miért?

Inés. Nem tudom. Mert én nem tettem semmi rosszat. De azért mégis bánt... Oh papa, szegény papa!

Eduardo. Édes angyalom! Lelkem! Csillapodjál, Inés, csillapodjál, én kérlek, látod én!

Inés. Oh Eduardo... Ugy szeretnék meghalni!

NYOLCZADIK JELENET.

Don Lorenzo, Inés és Eduardo.

Lorenzo (a fenék szín ajtón jön és mikor Inést meglátja, megáll, félre). Meghalni?

Eduardo. Te meghalni?... Nem, Inés, nem... ne mondd ezt!

Inés. Miért? Ha nem halok meg a fájdalomtól, ha boldog leszek... megöl a lelkiismeretem!

Lorenzo (félre). A lelkiismeret!... Inés? Ha boldog leszek... Megint újabb végzett lebeg fölöttem és homlokomra nehezedik? Lelkiismeret! Oh ismerem már ezt a szót, régen! Futok teremről-teremre, folyósóról-folyósóra, nincs nyugtom sehol, valami kimondhatatlan rettegés kerget... Szavakat hallok, de nem értem meg, mit fejeznek ki?... Két szem sír, kettő nevet, másik kettő gúnyosan rám mosolyog... De senki se ellenkezik velem,... senki se mond ellent... hanem mind menekülnek előlem, vagy néznek, megfigyelnek... (Fenn). Mi ez?... Inés...

Inés (hozzáfut és megöleli). Papa!

Lorenzo. Inés! Olyan sápadt vagy! Ajkaid fájdalmasan vonaglanak! Miért erőltetsz mosolyt arcodra, mikor zokogni akarsz! Olyan szép vagy, mikor így szenvedsz!... Oh mindez, mind az én bűnöm.

Inés. Nem, papa, nem!

Lorenzo. De! Kegyetlen vagyok! Igen, ezt gondolod, csak nem mondom!

Eduardo. Oh Inés angyal, nem támad ilyen csúf gondolat a fejcskékjében. De a ki látja Inést szenvedni és tudja, hogy miért szenved, igen, az kegyetlennek mondja önt, don Lorenzo.

Lorenzo. Igen, tudom. Igaza van, herczeg.

Eduardo (erélyesen). Ha nekem van igazam, akkor önnek nincs!

Lorenzo. De nekem is igazam van. Mert van ami még halványabb, még sápadtabb, mint ennek a szerelmes kis leánynak a homloka. Van, a mi még szomorúbb, mint ezeknek a drága szemeknek a könnyei; van, a mi még kegyetlenebb, mint ennek két ajaknak fájdalmas a mosolya. Van, a mi irtóztatóbb, mint ha meghal az, a kit nagyon szeretünk.

Eduardo (szinte megvetéssel és erőszakos gúnnyal). És mi az a sápadtabb, az a szomorubb... az a kegyetlenebb... az az irtóztatóbb? Ugyan mi?

Lorenzo (megfogja a karjánál Eduardot). Esztelen!... Hát a bűn sápadtsága!... A lelkiismeret könnyei!... Ha az ember érzi, tudja, hogy gaz! hogy nyomorult! hogy becsstelen!

Eduardo. Becstelenség, gazság, bűn, ha Inést boldoggá teszi?

Lorenzo (kétségbeesetten). Mit tegyek, mit tegyek ha az! (Szünet). Ez az én gyötrelmem, ez! És ez a gondolat fog örületbe kergetni!

Inés. Nem papa, nem! Ne mondd ezt! Nem papa! Ne gondold ránk! Csak haladj az utadon. Tedd, a mit akarsz! Ne gondold velem! Hogy élek-e vagy meghalok!

Lorenzo. Inés!

Inés. És ne ingadozzál, atyám... Legalább a világ ne lássa, hogy meginogtál. Szavaid legyenek világosak és meggyőzők, mint a milyenek most. A szenvedély ne vakítson el! Csak légy nyugodt, papa, légy nyugodt. Kérlek, az istenre kérlek, édes papa!

Lorenzo. Mit beszélsz?... Nem értelek...

Inés. Oh én se tudom, mit beszélek... oh papa... Isten veled... papa... isten veled... Nem akarlak szomorítani...

Eduardo (don Lorenzohoz). Oh ha a szívére hallgatna, don Lorenzo... Ha elhallgattatná az ész szavát...

Inés (Eduardohoz). Hagyd a papát... Jere velem... Ne bánts a papát... mert megharagszik rád...

Lorenzo. Szegény gyermek!... (kitöréssel és nagy büszkeséggel). Te is küzdesz, de te is győzni fogsz. Az én leányom vagy! (Inés és Eduardo a fenékszin felé mennek, de mikor a baloldali ajtó felé elmennek s Inés meglátja odabenn a két tébolydai ápolót, irtózó mozdulatot tesz).

Inés. Irtóztató látvány!... Ezek az emberek... Nem, papa, ne menj be ide!...

Eduardo. Jer... jer Inésem!

Inés (Lorenzohoz). Nem... ugy-e nem, kérlek! Ugy-e nem?

Lorenzo (feléje megy). Inés!

Inés. Azok az emberek!... Azok... Nézd! (karját a baloldali szoba felé nyújtja. Don Lorenzo megáll és szintén benéz, de az ápolók, hallván a kiáltásokat, kidugják az ajtófüggönyön a fejüket).

Eduardo (magával vonja). Végre... Jer...

KILENCZEDIK JELENET.

Don Lorenzo, Braulio, Benito. (Rövid szünet.)

Lorenzo. Kik lehetnek?... Lépjenek be. (Az ápolók félénken, zavartan belépnek, röviden és szárazon beszélnek.)

Braulio. Don Tomás...

Lorenzo (félre). Értem már...

Benito. Azt mondom, hogy várjunk itt.

Lorenzo. Bocsássanak meg, de nem tudtam...

Braulio. Nincs, miért?

Lorenzo (félre). Csakugyan furcsa emberek. (Fenn.) Kérem, üljenek le.

Benito. Köszönjük.

Braulio. Így is megvagyunk!

Lorenzo. De kérem...

Braulio. Ha épp kívánja...

Benito. Ha uraságod parancsolja... így csakugyan könnyebb várni. (Mindketten leülnek a szofára. Lorenzo állva marad.)

Lorenzo (félre). Van valami félelmes ennek a két embernek a szemeiben. Vagy tán csak az én szememben verődik vissza a lelkem félelmes világa?... (Figyelemmel nézi a két ápolót. Fenn.) Inés, mikor távozott, meglátta önöket és ő figyelmeztetett...

Braulio. Igen... nagyon csinos leány.

Benito. De nagyon szomorú.

Braulio. Mint valami szent vértanu. (Az ápolók minden szava rövides és száraz legyen. Ha egy szót kiejtettek, hirtelen elhallgatnak. Ridegen, mozdulatlanul ülnek, fölvetett fejjel, mindig a homlokon jár tekintetük.)

Lorenzo. Megijedt szegényke, mikor önöket meglátta és elfutott. Szegényke nagyon beteg. És még szinte gyermek...

Braulio (szinte bamba mosolylyal). Oh ilyesmi mindig megesik velünk, ha valahová hívnak bennünket.

Lorenzo (félre, furcsáló hangon). Mindig megesik?

Benito (most először néz Lorenzo arcába és aztán a homlokára néz). Talán annak a szerencsétlen embernek a lánya...

Lorenzo. Kié?

Benito (nem nézve rá). A ki... (kezével olyan mozdulatot tesz, hogy azt jelzi: „A ki bolond!” De nem néz Lorenzora. Ez olyan mozdulattal fejezi ki meglepetését, a melyet csak az előadó művész találhat ki. Minthogy az ápolók nem néznek rá, nem is veszik észre ezt a mozdulatot.)

Lorenzo (félre). Ah, nem! Nem, lehetetlen! Micsoda eszme! (fenn, fékezve magát). Igen, Inés a leánya... (E pillanattól kezdve egyre növekvő félelemmel figyeli meg a két ápolót).

Benito. Milyen szép! De milyen szomorú!

Braulio. Bizony, van is oka szomorúnak lennie.

Lorenzo. Hát önök tudják?

Braulio. Mindent. (Ujra Lorenzora néz, de ismét elfordítja a tekintetét.)

Lorenzo. Don Tomás beszélt el önöknek?

Benito. Nekünk? Nem.

Braulio. A doktor urral beszélt.

Benito. Nekünk?... Nem. Mi csak teljesítjük kötelességünket... egyébvel nem törődünk!

Lorenzo (félre). Hideg borzongás futja át testemet... Mintha a halál lehelle volna... Lázam van... Nem, nem igaz... Nem... (Gépiesen ismétli) Kötelességüket...

Braulio. Résen kell lennünk, mert ha dühöngeni kezd...

Lorenzo. Dühöngeni kezd... Ki?

Braulio. Ki? Hát a beteg.

Lorenzo (hátrátántorodik néhány lépéssel, borzadva néz rájuk. Homlokához kap, mintha ki akarna onnan vetni egy gondolatot. Ingadozik, az asztalba fogódzik. Alig bírva kiejteni a szokat). Hát tudnak mindent?

Braulio. Majdnem mindent.

Benito. Már elég régóta várunk, hallottuk, mit beszélnek a cselédek.

Lorenzo. És azt beszéltek...

Braulio. Azt bizony! Azt, hogy don Avendanonak tegnapelőtt este rohama volt. De ön ezt bizonyára jobban tudja, mint mi.

Lorenzo (elfuló hangon s egyre levertebben). Igen.

Benito. Azt mondják, hogy megfojtott egy szegény öreg asszonyt. (Don Lorenzo irtózó mozdulatot tesz és elfödi arcát kezeivel.)

Braulio. Ha ez igaz, akkor jól kezd!... És persze... mint rendesen, a család...

Lorenzo (elvonja kezét arcától, hátrátántorodik, mintha villámcsapás érné, kifejezhetetlen félelemmel néz rájuk, tompa hangon). A család!

Braulio. Persze, a család! Természetes!... Azt mondják, hogy el akarja ajándékozni az egész vagyonát... Isten tudja, hány milliót! Ördögös egy bolond! Nincs mit teketóriázni vele. Legjobb azt tenni, amit tesznek: el vele! El a házból! Mi jó helyre visszük és az asszonyoknak azután nyugtuk lehet.

Lorenzo. Engem?... Ők?... Angela?... Inés? Nem! Lehetetlen. (Ismét balfelé tántorodik. A művész ihlete szerint törjenek elő ezek a szavak.)

Braulio (Lorenzo felé fordulva, félre). De mi baja van ennek az úrnak? (Benitóhoz). Nézd, nézd. (Mindketten kissé felemelkednek, balfelé hajolnak, kíváncsian nézik Lorenzot. Ezt a jelenetet gondosan kell betanulni).

Lorenzo. Levegőt... Világosságot!... Nem! Világosságot nem!... Sötétséget!... Nem akarok látni... Nem akarok gondolkodni!... Nem... nem... (A székbe esik, fejét kezeibe fogja).

Benito. Te, hallod, azt hiszem ez az...

Braulio. No, mi szépen jártunk.

Benito. Ki gondolta volna!

Braulio. Most csak huzódjunk vissza a rejtekünkbe.

Benito. Csitt, el ne mondjuk senkinek! (Fölállnak és óvatosan, egyre megfigyelve Lorenzot a baloldali szoba felé mennek).

Braulio. A világért se! Azt mondták, hogy ott benn tartózkodjunk, hát maradjunk ott benn! Kár is volt kijönni.

Benito. De sirást és kiáltásokat hallottunk hát... (Az ajtóhoz érnek, megállnak, nézik Lorenzot, a ki ugyanazon testhelyzetben maradt. Egy szolga lép be a fenékszinajtón, és gyorsan el jobbra). Hagyjuk el... hagyjuk... Amig nyugodt... (El a baloldali szobába, és becsukják az ajtót).

TIZEDIK JELENET.

Don Lorenzo, don Tomás jobbról jön a szolgálával.

Lorenzo. Istenem, istenem! Távoztasd el ajkaimtól a keserű pohárt! Nem birok tovább... nem birom tovább... Nem birom, istenem! (kétségbeesetten zokog). Te tetted, hogy higgyek bennük! Te tetted, hogy szeressem őket... És ők elárulnak... Nem... nem!... Isten, te adtad életemet, vedd hát most el, vedd! De mielőbb!... Mert irtóztató kísértés támad bennem, hogy saját kezeimmel szakgassam le lelkemről ezt a hústömeget! Meghalni... meghalni akarok... Látnod! Térdre borulva könyörgök hozzád... térdre borulva! Isten, légy jó! Légy irgalmas! Halált... Halált... küldd le hozzám a halált, irgalmad halavány hirnökét... küldd le hozzám! (Térdre esik a szék mellett, a székre hajtja fejét és kezeivel eltakarja arcát.)

Tomás (halkan a szolgálához). Mindaketten itt vannak?

Szolga (épp úgy Tomáshoz). Igen, uram. A jegyző és doktor Bermudez (Tomás és a szolga megállnak a középen, mikor meglátják don Lorenzot, a ki még mindig térden áll és zokog).

Tomás. Boldogtalan! (Néhány lépést tesz Lorenzo felé. De hirtelen mást gondol és a fenékszinajtó felé megy). Minek? Inkább végezzünk szegénynyel (Tomás és a szolga el).

TIZENEGYEDIK JELENET.

Don Lorenzo, majd don Tomás és dr. Bermudez.

Lorenzo. Már nyugodtabb vagyok. A seb halálos... Érzem... érzem, itt a szívemben! Köszönöm, istenem, köszönöm (Don Tomás és Bermudez belépnek a fenékszin ajtón, megállnak és nézik don Lorenzot.)

Tomás. Nézze... ott a széknél...

Bermudez. Szerencsétlen ember!

Lorenzo (fölkáll, félre). Eh nyomorult teremtség! Még mindig... még mindig... lehetetlen reményekkel áztatod magad... Lehetetlen?... És ha a legjobb lélekkel hiszik, hogy én... (kétségbeesetten) Ah, ha szeretnének, nem hinnék. (Szünet.) Igen, hallottam, hogy Inés... az én drága gyermekem... igen, azt mondta: „A lelkiismeretem!” Miért mondta ezt?... A lelkiismeret! (Növekvő izgalommal, fennen.) Mind... mind... nyomorultak! Bizonyára örülnének, ha meghalnék... Nem, nem fogok meghalni, előbb teljesítem a becsületek kötelességét... Előbb értsék meg örültségemet!

Tomás (kezét a vállára teszi). Lorenzo!

Lorenzo (hátrafordul s megismervén Tomást, bosszusan hátrább lép). Te?...

Tomás. Bemutatom neked Bermudez urat, egyik legjobb barátomat. (Szünet. Lorenzo furcsállva nézi mindakettőt.)

Bermudez (halkan Tomáshoz). Látja, hogy iparkodik magát fékezni. Semmi kétség, ha nem fogja is fel, de sejtí az állapotát!

Lorenzo. Egyik legjobb barátod... legjobb barátod?

Bermudez (halkan Tomáshoz). Látja, agya nem bírja tüstént megfogni ezt a gondolatot.... Kapkod utána... Azért ismételteti.

Lorenzo (gunyosan). Ha legjobb barátod, megbízható, úgy-e, mint te vagy?

Bermudez (félre Tomáshoz). Végre megtalálta a kellő kifejezést. De úgy-e milyen természetellenes hangsúlyozással mondta ki. (Fenn.) Igen, uram, don Tomás felkért, hogy tanu legyek egy nagylelkű cselekedetnél.

Lorenzo. És egy rút, aljas árulásnál!

Tomás. Lorenzo!

Bermudez (halkan Tomáshoz). Hagyja beszélni!

Lorenzo. Meg egy példás büntetésnél!

Bermudez (félre Tomáshoz). Nagyon súlyos eset, don Tomás barátom, nagyon súlyos.

Lorenzo (Tomáshoz). Értess mindenkit... Mindenkit... a családomat... az idegenek... Jöjjenek ide, várják parancsaimat, mert teljesíteni akarom kötelességemet. Mit vársz?

Bermudez (félre Tomáshoz). Ne ellenkezzék; szólítsa be a családot. (Don Tomás megnyom egy csengőt, egy szolga megjelenik; Tomás halkan beszél vele. A szolga el jobbra.)

Lorenzo. Az utolsó bizonyíték. Ez tudom, hatni fog. Szinte sajnálom az árulókat! Ah a biztos győzelem tudata! Hogy áthatja egész valómat! Csitt, te szív! Nyugodtan! Már itt vannak!... itt vannak! Nem akarom látni őket! Oh úgy szerettem őket... Nem, nem akarom... de szemeim maguktól feléjük fordulnak... és keresik őket... látni akarják őket..

TIZENKETTEDIK JELENET.

Don Lorenzo, don Tomás, Bermudez.

(Jobbról jönnek:) Angela, Inés, a hercegné és Eduardo.

Lorenzo. Inés! Nem! Nem lehet! Ő nem! Nem lehet! Nem, te nem, gyermekem! (Kitárja karjait s Inés felé rohan, Inés is feléje.)

Inés. Atyám! (Mikor meg akarja ölelni atyját, Bermudez közbelép és erőszakkal elválasztja őket.)

Bermudez. Nem, don Lorenzo, valami bajt okozhatna gyermekének.

Lorenzo (megfogja Bermudez karját és vad hévvel ellöki). Nyomorult! ki vagy, hogy elszakítod keblemről gyermekemet?

Tomás. Lorenzo!

Eduardo. Don Lorenzo!

Angela. Istenem! (A nők ösztönszerűleg egymás mellé csoportosulnak. Inés az anyja karjaiban, a hercegné kettejük mellett, Tomás és Eduardo ki akarják szabadítani Bermudezt a don Lorenzo kezei közül.)

Lorenzo (uralkodva magán, félre). Haha, a balgák azt hiszik, hogy újabb roham! Örültségi roham! Haha! (Irtóztató kacagással nevet. A többiek mind megfigyelik.)

Bermudez (Tomáshoz). Semmi kétség!

Angela (félre). Oh szegény Lorenzom!

Inés (félre). Oh atyám!

Lorenzo (félre). Meglátjátok mi lesz a vége örültségemnek! Mielőtt kimegyünk ebből a házból, milyen gyönyörűséggel fogom kikergetni ezt a doktort! Csak bátorság! A küzdelemben még nőni fog az erőm! Ime örültnek nyilvánítanak egy embert csak azért, mert kötelességét akarja teljesíteni! Ah, lehetetlen! Az emberiség nem lehet ilyen vak... vagy ilyen nyomorult! Elég már! Elég! Árulás, eddig rajtad volt a sor! Most rád került a sor, büntetés! Most rád! (fenn). Eljött az óra, melyben egy szent kötelességet kell teljesítenem, ha megszakad is belé a szívem. Nem szükséges, hogy jelen legyenek a formaságoknál, melyeket a törvény előszab... Hosszadalmas és kellemetlen formaságok. Az állam törvényeinek képviselője odabenn vár rám. Én még szentebb törvényeket teljesítek. Lemondok a vagyonomról, mely nem az enyém, lemondok a nevemről, melyet nem viselhetek se én, se a családom, mert nem illet meg bennünket. Aztán visszajövök ide és feleségemmel és gyermekemmel... nem fog senki se visszatartani... elmegyünk ebből a házból, a hol eddig boldogságom és szerelmem lakozott, de most árulás és gyalázat szállta meg. (Tomáshoz és Bermudezhez.) Uraim, kérem, önök elől... kérem... (Mind lassan a baloldali szobába mennek. Lorenzo az ajtón áll, visszanéz Inésre.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Angela, Inés, Herczegné és Eduardo.

(A három asszony az előszínen, Eduardo a baloldali ajtónál hallgatódzik.)

Inés. Oh istenem, mentsd meg!

Angela (megöleli). Igen, gyermekem, igazad van! Csak szegény atyádra gondoljunk! S könnyöregjünk érte istenhez!

Herczegné. Igen, szent kötelességük, hogy első sorban don Lorenzora gondoljanak. De épp oly szent kötelességük, hogy megnyugodjanak isten akaratában. (Szünet.)

Inés (Eduardohoz). Mit hallani?... Istenem!... Mit mond?

Eduardo. Atyád beszél. Minden szava hideg és szigorú, de világosan és kerekén beszél. (Eduardo ismét az ajtó felé fordul és hallgatódzik.)

Angela. Istenem, milyen gyötrelem ez! Milyen kétségbeejtő aggodalom! Jobb a halál, mint ezt elszenvedni!

Inés. Oh mit használnál, akármit mond is a szegény papa, ha előre elítélték...

Angela. Nem, gyermekem, ne mondd ezt!

Inés. De igen, mondom. Mert érzem, mert látom... Mert leolvasom ezekről, akik most ítélnek fölötte...

Angela. De mit olvassz le?

Inés. Ezekről az emberekről azt, hogy azt hiszik, kötelességük örülnék tartani a szegény papát!

Angela. És Tomásról mit olvassz le?

Inés. Az ő tudományos bogarait... mit tudom én... az ő saját örültségeit.

Angela. Hát rólam?

Inés (megöleli). Csak azt, hogy nagyon szeretsz engem.

Angela. Hallgass, Inés, hallgass!

Inés. Mindannyian szegény papa ellen! Oh szegény édes jó atyám!

Herczegné. Inés, csillapodjék... láza van?

Inés. Igen, lázban vagyok,... de ön is, anyám is, Eduardo is, don Tomás is, mind, mind, csak atyám nem, csak ő nem! A szívem mondja ezt! Ön, asszonyom, csak Eduardo boldogságát kívánja... Eduardo az én szerelmemet;... én Eduardo szerelmét; de atyám és az ő erénye, és az ő becsülete akadály mindannyiunknak! És valami sötét, önző gondolat támad föl bennünk és homályba borítja lelkiismeretünket! Oh atyám, atyám!

Angela. Inés, az Istenre, miket gondolsz!

Inés (Eduardóhoz). Mit mond?... Mit?... Hallom a hangját!

Eduardo (közelebb jön Inéshez). Valami döntő bizonyítékról beszél.

Inés. Oh istenem csak volna!... (Eduardóhoz). Hát most?

Eduardo. Kéri, hogy mutassa meg azt a bizonyítékot, hogy bevehessék a jegyzőkönyvbe és a bíróságnak átadhassák.

Angela. És Lorenzo?

Eduardo. Diadalmasan mosolyog. Sápadt, nagyon sápadt, de komoly és méltóságos. (Az előszínpire jön, félre). Félttem ezt az embert!

Inés (félre). Adná isten... ha elveszteném is Eduardómat!

Angela (a herczegnéhez). Hát igaz volna?

Herczegné (Angelához). Igaz volna?

Eduardo (Lorenzot belépni látva, félre). Ah még én is beleőrülök!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Angela, Inés, Herczegné, Eduardo, don Lorenzo, Bermudez és don Tomás.

(A személyek helyzete a következő. A három asszony egy csoportba húzódik össze a szofa mellett, abba fogóznak. Eduardo a szofa mögött félelemmel nézi Lorenzot, ki mintegy lebilincseli egész valóját. Lorenzo lassan és kiegyenesedve jön a szín közepére. Tomás és Bermudez követik és az ajtótól néhány lépésnyire megállnak).

Lorenzo (az íróasztalhoz megy s kezeit diadalmasan ráteszi). Itt a bizonyíték!... Itt az igazság. (Szünet. Kinyitja a fiókot, kiveszi a borítékot, melyben csak egy tiszta papírlap van. Azzal az előszinre megy. Tomás és Bermúdez az egyik oldalán, Eduardo a másikon). Szerencsétlenek! Azt hiszitek, hogy föláldoztok engem önző érdekeiteknek! Keserű lesz a kiábrándulástok! Kegyetlen lesz a büntetésetek! Oh, de ne féljete, meg fogok bocsátani nektek! (Mély megindultsággal).

Angela (odamegy hozzá). Lorenzo!

Inés. Papa!

Lorenzo. Ez a bizonyíték Tomás! Ez a bizonyíték, Angela! Ez a bizonyíték, drága gyermekem! Hallgassátok. (Szünet. Lorenzo feltépi a borítékot. Mind körülállják). Ez az... (El akarja olvasni, de hirtelen elveszi szemei elől és kezeivel szeméhez kap). Mi ez?... Nem látok... Valami árnyék van szemeim előtt... Valami fátyol... Könyezem? Tán azért nem látok... Nem... az előbb sirtam, de most már nem sirok. (Ujra megnézi, irtóztató izgalommal forgatja, keresi rajta az írást). De hát hol van, amit az az asszony írt nekem... Akit anyámnak hittem... Hol van?... Ezerszer is olvastam és most nem látom. (Tomásnak nyújtja a papírt). Mit ír?... Olvasd te, olvasd... gyorsan... Mit ír?

Tomás. Semmit, szegény Lorenzo.

Lorenzo. Semmit! (Ujra nézi a papirost). Semmit?... Megcsalsz!... Bermudez, ugy-e megcsal! Te is a nyomorultak közé tartozol, a kik kitalálták az aljas árulást ellenem!... Te is!... Olvassa ön... olvassa ön...

Bermudez. A papír tiszta. Nincs rajta írva semmi.

Lorenzo. Nincs rajta írva semmi! Azt mondja, hogy nincs rajta írva semmi? Nem igaz,... nem... nem igaz... Hazudtok! Inés... édes gyermekem... egyetlen szerelmem... jer, jer te... mentsd meg atyádat!... Mit ír?

Inés. Nem látok semmit, papa.

Lorenzo. Semmit?... Hát te is... De hát nem bizonyíték ez?

Tomás. De igen, szegény barátom... bizonyíték és pedig kegyetlen bizonyíték.

Lorenzo (homlokához csap). Ah, értem már, értem! (Tomásra és Angelára néz). Az előbb bizonyítékról beszéltek! (Angelához és Tomáshoz). Te... és te! Kivettétek innen! Jézus! Isten! (Irtózva fordul el mellőlük, mind eltávolodnak tőle, így áll a középén. A művész úgy játsza ezt a jelenetet, ahogy a tehetsége sugallja. Szünet). Legyen! Legyen!... Legyőztek! Gyalázatosan legyőztek! S hogy örülnek a diadaluknak! Milyen tettetett fájdalommal néznek rám! És úgy tettetnek mintha sirnának. Mind tettetnek, alakoskodnak. (Szünet). Oh szivem... Oh ábrándjaim!... Szerelmem!... Gyermekem!... Gyermekem! Hiu képzelmek! Megjelennek és eltűnnek... Tünjete is el örökre! Én hittem mindenben! Olyan kék volt az ég!... Olyan tiszta, hófehér volt Inés homloka! És most... Miben higgyek?... Láthatjátok: már nem küzdök... Engedek: tiétek a győzelem! Minek hoztátok ide azt a két embert, hiszen nem ellenkezem! Megyek, a hová akarjátok. Isten veletek. (Don Tomáshoz, a ki hozzámegy és megfogja a

kezét). Ne nyulj hozzám! Ha ember ér hozzám, úgy érzem, mintha viperák marnának testembe! Én... egyedül... egyedül megyek kálváriámra... egyedül megyek kálváriámra... egyedül viszem szenvedéseim keresztjét... egyedül. (Még mindig Tomáshoz). Isten veled te hű barát, te mentetted meg ennek a szerencsétlen családnak a boldogságát egy szegény bolond kezei közül! Isten veled, Angela, jó feleségem! Husz év előtt adtam neked első csókomat. Akkor olyan bolondosan szerettelek. Most is, mikor utolsó csókomat küldöm neked, most is (keserűen) bolond vagyok, látod, szegény bolond! (Csókot vet feléje irtóztató, kétségbeesett kiáltással).

Angela. Lorenzo!

Lorenzo. Ne közeledjél hozzám! Hátha megfojtalak karjaimban! (Angela hátra lép). Isten veled, Inés... gyermekem! (Zokogó hangon). Légy boldog... ha tudsz... Neked semmit se mondok... Semmit. Hozzád nem tudok haraggal szólni. (Néhány lépést tesz, de megfogódzik, mert nincs ereje. Hozzá akarnak sietni, de eltávoztatja őket). Hagyjatok... Nincs szükségem senkire... Verejték borítja homlokomat... Ajkaim elszáradnak a szomjúságtól. Valami úgy égeti a szemeimet. (Megáll). Inés... hallgass rám gyermekem! Ha még szeretsz egy kisé, ha szánod szegény atyádat... ha érzed, hogy mit tettetek velem,... Inés jőjj még egyszer karjaimba... utoljára... Hadd vigyem a szenvedések poklába szemeid egy könnycseppjét homlokomon. És ajkaid, egy csókját ajkaimon!

Inés. Atyám! (Vissza akarják tartani, de Inés kiszabadítja magát a kezeik közül Lorenzohoz fut, ki viszont elébe szökken és lázasan magához szorítja.)

Lorenzo. Gyermekem! (Mind odafutnak hozzá, de még nem választják el őket).

Inés. Nem... nem visznek el! Én szeretlek! Nem, nem engedlek!... Mindenki hazudik, csak te nem! Te nem!

Lorenzo. Te nem akarod, hogy elvigyenek azok az emberek?

Inés. Nem, nem... Ne engedd magad! Védj magad! Védj meg engem!

Lorenzo. Igen! Védni foglak! Próbáljanak kitépni karjaimból. (Menekülni akar Inéssel, miközben magához szorítja.)

Angela. Leányom... Gyermekem!... Segítség! (Eduardo, Tomás és Bermudez küzködnek, hogy elválasszák az apát gyermekétől.)

Lorenzo. Nem bocsátom el! Nem! Örökké itt a keblemen.

Inés. Igen, igen, papa. Védj meg!

Bermudez. Engedje! Kell!

Eduardo. Don Lorenzo!

Tomás. Lorenzo!

Herczegné. Istenem, megfojtja mint Juanat!

Angela. Inés! (Mindezek a kiáltások egyszerre hangzanak el. A küzdelem gyorsan játszódik le. A két ápoló belép. Végül lefogják don Lorenzot. Inést fogják és kitépik az apja karjaiból).

Eduardo. Végre!

Inés (atyja felé tárja karjait). Atyám!

Lorenzo. Nem birtam tovább, gyermekem... nem birtam tovább!... Itt, arczomon, érzem könnyeidet és csókjaidat... Te szeretted, te ártatlan vagy!... Istenem, látom már te elfogadtad vértanúságomat azon a küzdelmes, kísértő éjszakán. Elfogadtad, hogy megváltam vele

gyermekem boldogságát! Nem bántam meg! De tedd boldoggá... nagyon boldoggá gyermekemet! Nekem pedig... csak nekem egyedül, add a keserű pohárt.

Inés. Isten veled! Meg foglak menteni!

Lorenzo. Mit tehetsz te, gyermekem, ha isten nem akart megmenteni. (A két ápoló, Eduardo, Bermudez és Tomás közt, kik fogják. Inést az asszonyok fogják az előszínen, karjait atyja felé tárja.)

(Függöny.)

VÉGE.